

Slovenski Učitelji

*Pedagoška revija
in glasilo Slomškove družbe
v Ljubljani*

11-12

LETO XXXIX

1938

»Slovenski Učitelj« izhaja mesečno / Uredništvo (Fortunat Lužar) je v Ljubljani, Postojnska ulica 14, »Stan in dom« ob Tržaški cesti / Upravištvo je v Ljubljani, Jenkova ulica 6 / Naročnina letno 50 din / Članke in dopise sprejema uredništvo; reklamacije, naročilno in članarino pa upravištvo / Izdajatelj in lastnik je konzorcij »Slovenskega Učitelja« / Odgovorni urednik: Fortunat Lužar / Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (Karel Ceč)

Vsebina št. 11.—12.: Küzmič Mikloš — Prekmurski Slomšek. Fran Gumilar. — Cankarjev problem »volje« in »moči«. Vinko Brumen. — Možgani in človeška duša. I. Kramar. — O vplivu gladu na možgane. E. Deisinger. — Šolska postaja in ambulanta šola... in. — Učna snov iz elektrike. Rafael Zazula. — Naša narodna zavest, vzgoja in obramba. Etbin Bojc. — Historična študija o pisanju in branju v prejšnjih časih. Prof. E. Deisinger. — Govor o priliki 60 letnice drž. mešč. deške šole v Krškem. Filipič Janez. — Šola in dom. Bratkovič Anton. — »Sedaj ti je deset let.« Vinko Brumen. — O razvoju šolstva na Viču. Iv. Strukelj. — Književne vesti. — Beležke. — Razglednik.

Postavimo velezaslužnemu učitelju Jakliču trajen spomenik!

Kdo je bil Jaklič? — Plemenit človek, naš priljubljen ljudski pisatelj, velik narodni organizator in javni delavec, **predvsem pa vzoren učitelj in vzgojitelj.**

Temu velikemu in za ves slovenski narod velezaslužnemu učitelju hočemo postaviti **trajen spomenik v njegovem rojstnem kraju v Dobrépoljah.** Ta spomenik ne bo iz brona, temveč **veličastno poslopje**, v katerem bodo razne kulturne in druge koristne naprave imele svoje prostore. **Jakličev dom naj bo glasna priča, da naše ljudstvo zna ceniti nesebično in kulturno delo slovenskega učitelja.**

Pomagajmo skupno, da postavimo Jakličev dom. **Obračamo se do vseh slovenskih učiteljev brez izjeme z iskreno prošnjo, da temu našemu velikemu možu, ki je vse svoje življenjske sile žrtvoval za slovenski narod, pomagamo postaviti ta trajen spomenik.**

Poudarjamo, da tako veličastnega spomenika do sedaj ni dobil še noben slovenski učitelj, kakor ga nameravamo postaviti pokojnemu Jakliču. Ta spomenik naj bi bil tudi obenem v ponos vsemu slovenskemu učiteljstvu. Pokažimo, da znamo ceniti svoje velike može, vzgojitelje našega naroda. Narod, ki ne zna ceniti svojih zaslužnih moč, jih ni vreden. Naj bi nas nikdar ne zadela taka obsodba. **Zato prispevajmo vsak po svojih močeh k postavitvi Jakličevega doma.**

Pripomnimo, da sprejemamo s hvaležnim srcem vsak najmanjši dar. Tudi en sam dinar nam je dobrodošel.

Z narodnim pozdravom

Za odbor Jakličevega doma:

Klinc Zalka,
tajnica.

Mrkun Anton,
predsednik.

Hren Franc,
blagajnik

Položnica poštne hranilnice za »Slovenskega Učitelja« ima št. 11.073.

Naročnina za list znaša 50 din, člani »Slomškove družbe« plačajo letno s članarino vred samo 55 din.

Fran Gumilar

Mikloš Küzmič — Prekmurski Slomšek

(Okvir učne slike za prekmurske ljudske šole)

Gledajoč prekmursko ljudstvo v zgodovinskem udejstvovanju, bi na prvi pogled lahko rekli, da je bilo močno pasivno. Živelo je kakor široka, lena reka, tekoča po prostrani ravnini, kjer ni skal, da bi jih bilo treba preskakovati. Kajpa, tu mislim pravo prekmursko ljudstvo — to je kmečki stan. V vsem tisočletju, kar so Panonijo zasedli Madžari, ni niti enega važnejšega in veselejšega dogodka, razen če izvzamemo rojstvo slovenske knjige na prekmurskih tleh. Medtem ko ljudstvo v vseh drugih predelih Slovenije pozna vsaj kmečke upore, v Prekmurju niti tega nimamo. Celo osem in štirideseto leto je šlo mimo brez večjega vznemirjenja in šele v dvajsetem stoletju se začinja prvo očitnejše prebujenje v narodnem smislu, ki traja še danes, kar je treba posebej poudariti.

Vsakemu prekmurskemu učitelju je jasno, da je pri tem ljudstvu pasivnost mnogo izraziteje označena, kakor aktivnost. Aktivnemu človeku, ljudstvu, narodu ni vseeno, kaj se godi po svetu in kaj se dogaja z njim samim. Aktiven človek ali narod si vendar sam kuje svojo usodo, čeprav često doživlja veliko tragedijo.

S tem — kar sem dosedaj povedal — sem hotel nakazati, da je treba prekmursko ljudstvo ob primerni nacionalni vzgoji dvigniti iz svoje tisočletne letargije ter ga čvrsto navezati na slovensko narodno zajednico.

V ta namen naj služi tudi naslednja okvirna učna slika:

Že pri površnem pregledu učne slike bo vsakdo opazil, da sloni ista na nacionalni skupini predmetov: na učnem jeziku, zgodovini in zemljepisu. To so predmeti, ki morajo biti v prekmurski šoli na vodilnem mestu.

Namen učne slike je: 1. da razvije v mladem Prekmurcu nacionalni čut, da se njegov lokalni patriotizem razširi, da mora stopiti iz svojega ozkega okolja; 2. da razvije državljanske in vse obče človeške kreposti; 3. da spoštuje domačo govorico, ki nas je ohranila za slovensko zajednico, in 4. da poživi ljubezen do domače grude.

Delovna enota nudi dela za pet do šest šolskih dni. Nudi pa tudi cel kompleks kulturnih in verskih problemov in lokalne zgodovine ter gradivo za jezikovno izražanje in individualno udejstvovanje šolskih otrok.

Mogoče, da se bo komu zdelo, da učna slika služi bolj osebnemu kultu kakor idejnemu. To bi bila zmota. Oseba Küzmiča je tako tesno povezana

Mikloš Küzmič, prekmurski Slomšek.

(Okvir učne slike za prekmurske
ljudske šole.)

Zgodovina:

Reformacija in antireformacija v Prekmurju. Mikloš Küzmič. Njegovo slovstveno delo in jezik. Küzmič kot šolski prosveitelj in duhovnik.

Zemljepis:

»Slovenska okroglina«, (soboška dekanija). Sombotelška škofija.

Izhodišče: Reformacija in antireformacija v Prekmurju.

Razred: III.—IV. višje ljudske šole.

Govorne vaje:

Prekmurščina; narečje, kako se je razvila prekmurščina? — Severni, srednji in južni prekmurski govor; razlika. Tuji vplivi na prekmurščino.

Pisanje:

Spominski list Mikloša Küzmiča.

Čitanje:

Čitanje Küzmičev »Sveti Evangyeliom« (1780). I. Zelko; Mikloš Küzmič.

Slovnica:

Glavne značilnosti prekmurščine: samoglasniki, soglasniki. Oblikoslovje in besedni zaklad. Küzmičev pravopis.

Primerjava prekmurske s slovensko književno knjigo. Narodno misljenje in čustvovanje M. Küzmiča.

Risanje:

Risanje okvirja za spominski lik M. Küzmiča. Stilizacija spominske plošče M. Küzmiča.

Deklamiranje:

M. Küzmič:
»Iz naših pesmi«, 1783.

Izlet:

Izlet na grob M. Küzmiča.

Petje:

Prekmurska narodna pesem.
Cerkvena pesem »Iz naših pesmi«.

z literarnim nastopom katoliških Prekmurcev in z antireformacijo v Prekmurju, da se ta dva kulta ne dasta ločiti.

Metodična izvedba delovne enote je odvisna od posameznika, saj — en čevljev ni za vsako nogo.

Vinko Brumen

Cankarjev problem „volje“ in „moči“

Nekaj psiholoških opomb

(Dalje.)

V tretji noveli, »Dana«, je očrtal Cankar podobno dvodimenzionalno nasprotje med mladostno vero v ideale in poznejšim strahopetnim zatajevanjem zaradi kruha. Tudi tu je pisatelj simboliziral nasprotje z lepim ženskim obrazom, ki ga je Štefan Bratina ugledal med zvezdami in se je identificiral z materjo in idealno ljubico Dano, ter z visoko temno senco, ki ga je vodila k prešustnici ter po najbolj umazanih, zasmrajenih in zakaženih krčmah. Tudi Štefan Bratina je nihal med obema.

Nasprotje, ki je označeno v naslovu knjige »Volja in moč«, je torej vse prej ko enoumno. V prvi noveli pomeni volja težnjo po uveljavljanju in častihlepnost, je torej nekaj (psihološko) pozitivnega, moč pa je v prvi noveli nekaj (psihološko) čisto negativnega, bolj ne-moč, nesposobnost Perjevca in Jarebičarja, da bi se uveljavila, da bi sledila svojemu težnjenju. Prava moč (psihološko pozitivna) pa bi bila sposobnost, da bi oba lahko sledila volji; in le če bi imela Perjavec in Jarebičar dovolj take moči ter bi svoji »volji« tudi sledila, bi bila cela, uravnovešena človeka.

V drugi noveli pa znači »volja« stremljenje po dobrem, poštenem življenju (po »Miri«), »moč« pa teženje v grešno, zgolj telesno življenje (k »Fanny«). Tukaj pri »moči« nikakor ne gre le za sposobnost, da lahko »volji« sledimo, tu gre za nekaj psihološko aktivnega in pozitivnega, za neko težnjo, ki prvemu stremljenju nasprotuje. A Cankar pač tu ni toliko mislil na to psihološko dvojno pozitivnost, temveč na moralno dvojnost (kakor dokazuje tudi njegova terminologija) in mu je s tega (moralnega) stališča le »volja« nekaj pozitivnega, »moč« pa le nekaj negativnega, ker ovira človeka, da ne more slediti »volji«. Saj običajno itak tako govorimo o človeških napakah, kakor da so tako zvane »slabosti« tudi psihološko nekaj čisto negativnega.

V tretji noveli je »volja« mladostna vera v ideale in zvestoba tem idealom, »moč« pa pomeni izkušnjava življenja in kruha. Tu je nasprotje dokaj slično onemu v drugi noveli, okvir pa je drugačen.

Pedaško nas zanima seveda zlasti prva novela, ker v njej nastopata mladostnika Perjavec in Jarebičar; Miha Jošt in Štefan Bratina sta že starejša.

II

Često se ugotavlja, da Ivan Cankar v svojih spisih otroka in mladostnika ni fotografiral, temveč portretiral. Posebno velja to še za junake

»Volje in moči«, ki so končno in v nekem smislu besede vendarle simboli, saj so vse tri novele le demonstracija pisateljevega dualističnega svetovnega nazora. Prav izraziti simboli so zlasti vsi ženski liki.

V prvem poglavju prve novele nam pisatelj svoj problem nakazuje z razgovorom o šestnajstletnem petošolcu Perjevcu, ki se je utopil, ker se mu ni posrečila šolska naloga. Bil je silno častiželjen, ali z drugimi besedami: silno je težil za tem, da bi se uveljavil in dvignil nad druge, tako močno, da je prebledel, če je bil pohvaljen njegov tovariš. Zaradi tega je zelo ljubosumno pazil na svoje storitve in na storitve drugih, učil se je »noč in dan, na cesti, na izprehodu, ob kosilu, v postelji«, da bi prekosil druge. Ko pa prvič kljub vsemu trudu in naporu ni mogel narediti čisto običajne matematične naloge, čeprav jo je neki povprečni sošolec z lahkoto naredil, je šel in se utopil. Hotel je biti prvi do konca; ko je prvič povsem odpovedal, je stopil iz vrste, kakor že prej ni hotel telovaditi, ker je bil »dober, ali ne najboljši telovadec« in kakor ni več prepeval, ko je zapazil, da je bariton njegovega sošolca zvočnejši.

Cankar nam prikazuje Perjevca samo z ene strani, samo njegovo silno častihlepnost. Ker pa se hrepenenje in teženje rodi iz potreb, je moral Perjavec imeti nekak nedostatek, ki ga je v lastnih očeh poniževal in ga zastrupljal z zavestjo socialne manjvrednosti. Kje ta nedostatek?

Zdoma je bil fant premožen, edinec; starši menda niso podžigali njegove častihlepnosti, kakor se to rado dogaja, nasprotno, prigovarjali so mu, naj se ne žene preveč. Tudi o kaki telesni šibkosti, o manjvrednosti kakega organa nam pisatelj ničesar ne poroča. Ali se res da vse to častihlepje razložiti samo iz dejstva, da je bil Perjavec edinec? Da je bil torej raznežen, premalo pripravljen na resnobe življenja, ki so ga zato toliko težje presenetile in mu šele povzročile in prebudile zavest manjvrednosti? Možno bi bilo tudi, da se mu je zavest manjvrednosti spočela zaradi tega, ker je kot edinec že od vsega početka meril svoje sile le z odraslimi, ne pa s sebi enakimi. Možen in razumljiv je potem nadaljnji razvoj. Ko se mu je spočela zavest manjvrednosti, se mu je spočelo tudi teženje, da ta nedostatek izravna (»kompenzira«), da se uveljavi. Napenjal je svoje sile; toda čim močnejša je bila težnja, da se uveljavi, čim više je segalo hrepenenje, tem manj mu je mogel ustreči in tem jačja mu je postala zavest manjvrednosti, tem silnejša volja, da se uveljavi, se je zopet rodila iz nje. Tako je razkol postajal čim dalje hujši, trud, da ga odstrani, čim dalje težji, uspeh čim dalje dvomljivejši in končno je morala priti katastrofa.

Možen bi bil sicer še drugačen izhod: iz svoje slabosti bi lahko Perjavec napravil krepost; zagrenel bi se umaknil, h o t e l bi biti ponižen in ne siliti v prve vrste; v svojem srcu bi bil mogel druge zmerjati s stremuhi; toda novela bi manj učinkovala. Nekaj heroično tragičnega je v koncu Perjevčevem. V smrt je šel vendar z zavestjo: »Jaz sem bil prvi do konca; nikjer ni drugače zapisano.«

V šoli je bil Perjavec najboljši učenec, čeprav je bil slabo nadarjen. Kar je manjkalo pri nadarjenosti, je nadomestil s pridnostjo; neprestano se je učil. Bil je tudi najspodobnejši, zmerom tih, miren in resen. Tudi z

vsem svojim vedenjem je hotel vplivati na svoj uspeh; vsega ga je prevzela težnja, da se uveljavi, vedno ga je menda tudi mučila bojazen, da bo odpovedal. Sošolci ga niso imeli radi, nobenega prijatelja ni imel med njimi. Bili so gotovo živi, neugnani fantje, ponosni na svojo moč in svoje »junaške« storitve, pa jim je premiren in pretih tovariš bil nekaka ovira, morda celo tih opomin. Skupnih akcij ni začel s sošolci, zato se tudi pravo tovarištvo ni moglo razviti, ker to korenini v skupnih storitvah, šolskih, izvenšolskih ali celo protišolskih. Za skupne storitve pa fant Perjevečega kova ni bil sposoben, ker se je vedno bal, da ne bi preveč svojega truda vložil v storitev, ki bi se komu drugemu štela v dobro, zlasti še, ker so njegove moči že itak bile preveč napete.

Pa še nekaj je treba omeniti v tej zvezi. Med šolsko mladino niso ravno najbolj priljubljeni tisti, ki so v šoli najboljši; šolske storitve so preveč enostranske. Največ ugleda imajo v šoli tisti učenci, ki izven šole kaj zmorejo ali imajo. Vendar pa s tem še ni rečeno, da dober učenec ne more imeti nikakega prijatelja. Saj običajno priznavajo učenci vsaj nekaj veljave in ugleda sošolcu, ki v šoli dobro izhaja. Če Perjevca torej sošolci niso imeli radi, je bil vzrok v tem, da so čutili v njem stremuha, človeka, ki z vsem naporom svojih sil teži le za tem, da bi se dvignil nad druge, in ki se stalno boji, da se ne bi kaka njegova storitev štela drugemu v dobro. Če bi Perjavec z lahkoto zmagoval šolo in bil najboljši učenec v razredu, ter ne bi svojih uspehov meril relativno, to je glede na sošolce, če bi jim dajal naloge prepisovati in jim tudi drugače po šolsko pomagal (prišepetaval . . .), bi ga imeli radi. S svojim stremuštvom jih je odbijal, ne s svojim prvenstvom; deloma pa so mu tudi zavidali, da jih je prekosil ravno on, ki ni bil najbolj nadarjen. Saj nekoliko stremuštva in častihlepnosti je menda v vsakem učencu, in vsak uporablja poleg absolutnih tudi relativna merila za svoje uspehe.

Vsak otrok in še zlasti mladostnik je zelo občutljiv za svojo čast in za svoj ugled. Toda pri vsestranskem merjenju sil se več ali manj uveljavi ta na tem, drugi pa na drugem poprišču ter tako reši svoj ugled pred drugim in, kar je morda še važnejše, pred samim seboj. Najklavernejši pa so tisti, ki hočejo voditi na vseh področjih, ali pa hočejo biti prvi, kjer mislijo, da bodo to zmogli, drugje pa se v tekmo vobče ne spuščajo. Med slednje je spadal tudi Perjavec. S tem je skoncentriral vse svoje sile, toda s tem se je tudi izpostavil nevarnosti. Ko je odpovedal v šoli, je povsem odpovedal, ker ni imel več nikakega torišča, kjer bi sam pred seboj mogel rešiti svojo čast in svoj ugled. Ko ni mogel narediti preproste matematične naloge, je uvidel, da kljub vsemu naporu, kljub najintenzivnejši in najskrajnejši koncentraciji vseh svojih sil, šoli vendar ni kos. Izgubil je vero vase, njegova čast je bila pred samim seboj osramočena, ni si upal tvegati osramočenja tudi pred sošolci. Hotel je biti prvi do konca in ko je bil v nevarnosti, da ne bo več prvi, je napravil konec.

Zelo fino je ta moment označil Cankar: ni odločilo to, da je napravil napako v nalogi. Kajti če bi se to zgodilo v naglici in bi mu učitelj pokazal napako v šoli, bi bil užaljen in osramočen, toda voljo do ugleda in vero

vase bi ohranil. Še bolj bi napel svoje sile, da bi si ugled popravil. Toda tisto nalogo je delal ves teden in še vso zadnjo noč; sam je vedel, da je nekje naredil majhno napako, a je ni mogel najti. Vedel je, da naloga ni bila težka in to mu je potrdil tudi sošolec, ki ni bil najboljši pa tudi ne najslabši. Ob tej nalogi je začutil Perjevec, da mu je moč odpovedala in da je ne bo mogel več pognati v tak napor; zato je izgubil vso vero vase. In kakor ni hotel telovaditi, ker je bil dober, a ne najboljši telovadec, in kakor ni hotel peti, ker je opazil, da je bariton njegovega sošolca zvočnejši, tako tudi sedaj ni hotel tekmovati s sošolci na edinem področju, kjer je doslej tekmoval in uspeval, zato je šel in se je utopil.

Seveda se lahko upravičeno vprašamo, ali je slika Perjevca fotografija ali portret. V vsakem otroku in mladostniku je živa težnja po veljavi in vsak doživlja zavest, da je na tem ali na onem torišču šibkejši, manj vreden. Toda z rastjo sil se to več ali manj popravi, ko otrok in mladostnik vendar moreta nekaj storiti na tem ali na onem področju. Tako bolešno občutljivih ljudi, kakor nam ga je Cankar orisal v Perjevcu, pa menda vsaj veliko ni. Odpovedati se tekmi na vseh področjih in varovati svoj ugled samo na enem edinem, ni mladostno. Mladost se poizkuša z vsemi silami in povsod. Zato se mi zdi, da je Cankar vendar pretiraval; morda ne toliko v tem, da je slikal tako stopnjevano čistihlepeje in težnjo po veljavi, temveč bolj v tem, da je to docela izločil in iztrgal iz ostalega doživljanja. Cankar je pač hotel demonstrirati svoj dualistični nazor in povedati zlasti, da »nič groznejšega ne more biti, nego občutek, da volja vidi cilj in mu hiti naproti, a da ga prešibke noge nikoli ne bodo dosegle. Vsak trenotek takega življenja je upanje in obupavanje, življenje in umiranje hkrati.«

III

S Perjevcem nas Cankar le uvaja v novelo. Prikazuje nam problem, ki ga misli obravnavati, nekako s t a t i č n o : ob Perjevčevi smrti se ozira na njegov značaj. V Jarebičarju pa obravnava isti problem d i n a m i č n o : riše bolj razvoj in nastajanje tega značaja, borbo med »voljo« in »močjo« ter končen poraz volje.

Usoda Jakoba Jarebičarja je precej podobna Perjevčevi. Tudi on je trpel za zavestjo manjvrednosti, toda pri njem se nam zdi ta bolj razumljiva. On je bil telesno slaboten, do štirinajstega leta je bolehal, vsako pomlad se je popravil; zato je bil droben, šibek fant.

Njegov oče je bil kamnosek, mati se v noveli skoraj ne omenja. Jakob je bil očitno edini sin, imel pa je sestre. V družino so precej posegali botri, sorodniki in znanci. Kako je bila družina situirana, Cankar nikjer ne pove, toda vsaj stradal Jakob gotovo ni, kajti to bi Cankar še posebej naglasil.

Pozimi in spomladi ob deževnih dneh Jakob ni hodil v šolo, vendar je bil najboljši učenec. To bi pričalo o izredni nadarjenosti ali zopet le o izredni pridnosti. Cankar vsaj pripušča drugo domnevo, tako da mu je na oznaki »najboljši v šoli« vedno neka senca. Sam se nikoli ni mogel spri-

jazniti s šolo, zato je videl vedno nekaj negativnega v tem, če se je kdo drugi laže vživel. Za Perjevca trdi Cankar, da ga sošolci niso marali zaradi tega, ker je bil najboljši, najpridnejši, najspodobnejši učenec v razredu, zmerom tih in resen; ljubili in hvalili pa so ga učitelji. Za Jarebičarja pravi več: tovariši so ga zaničevali in pretepali, k e r so ga učitelji stavili za zgled. Skoraj bi rekel, da so ga smatrali za simbol one šole, proti kateri so učenci skoraj vedno v neki opoziciji in s katero se Cankar sam nikoli ni mogel sprijazniti.

Kakor je njegova pridnost razumljiva pri bolehnem, šibkem učencu, ki se po moči in telesnih storitvah ne more meriti s tovariši v dobi, ki izkazuje sorazmerno največ življenjske moči, vendar pa je pri njem težnja po veljavi in po ugledu globlja in jačja, kakor pri Perjevcu. Ta je hotel biti prvi v šoli med sošolci. Zato se je učil noč in dan in se vobče ni brigal za nič drugega ko za šolo. Pri Jarebičarju Cankar tega ne trdi. Nasprotno: že v šolski dobi se je bavil s skulpturo; trinajstleten je zgnetel iz ila podobo svojega očeta, tako kakor bi jo bil ustvaril izkušen delavec, resen človek, in vsi sorodniki, botri in znanci so prihajali ter občudovali in slavili umotvor trinajstletnega mojstra.

Njegova težnja po veljavi je bila mnogo silnejša. Bil je najboljši v šoli. Ni pa se zadovoljil s tem, da bi bil prvi le v šoli, med svojimi tovariši, hotel se je dvigniti nad vse človeštvo. Bral je o življenju slavnih mož, umetnikov in vojskovodij in sanjal, da je sam tisti umetnik, tisti učenjak in tisti vojskovodja.

Svojo srečo je poizkusil v likovni umetnosti (kiparstvu). Morda mu je bila ta najbližja, ker je bil oče kamnosek; a to je manj verjetno, saj je za otroke zelo redko najidealnejši očetov ali temu podoben poklic. Morda se je že v očetovem kamnoseštvu kazala rodbinska nadarjenost za likovno umetnost. Vsekakor pa je to bolj redek primer. Običajno volijo, kakor naglašja Spranger, mladostniki za svoje umetnostne poizkuse one stroke, ki jim nudijo najmanj odpora pri izražanju predmetov njihove fantazije. Izjema so le izrazito nadarjeni. Drugi volijo običajno v prvi vrsti poezijo, sledita igralska in plesna umetnost in končno muzika. Ostale umetnosti ostajajo močno v ozadju, ker je pri njih mnogo težje obvladati izrazni material. Teh umetnosti se je treba učiti, obvladati je treba njihove tehnike, za to pa običajno mladostniku ni. On hoče samega sebe izraziti in zato išče izrazila, ki jih je laže obvladati.

Jakob Jarebičar je volil kiparstvo. Gotovo ga je vodila k temu posebna nadarjenost vsaj za tehnično stran te umetnostne panoge, čeprav mu je prave stvariteljske sile (»moči«) manjkalo in zato tudi ni dosegel cilja svojih sanj. Cankar sicer pravi, da je Jakob po dovršeni šoli ostal pri očetu kamnoseku, ker so vsi botri spoznali, da ima velik umetniški dar. Vendar pa odločilno najbrž ni bilo to njihovo spoznanje, pisatelj je s to opombo hotel bolj ošvrkniti razne sorodnike, ki si lastijo neko pravico odločanja o usodi nečaka, kakor nam je tudi pri Mileni (v »Milanu in Mileni«) očrtal vpliv raznih tet na njen razvoj.

Naj bo kakorkoli: Jakob je ostal pri očetu in se učil kamnoseštva. Ves se je posvetil delu, delal je brez nehanja in kadar je v spanju kaj govoril, je govoril o delu. Ob vsej slavi in hvali sorodnikov je molčal, tovarišev in prijateljev ni iskal, še doma je bil tujec. Popolnoma pa se je izpremenil, ko se je zvečer zaklenil v svojo sobo. Takrat se je iz mrkega, resnega moža izluščil otrok, ki je sanjal daleč in visoko, dalje in više nego vsi drugi otroci. Bral je o velikih možeh: Tizianu, Rafaelu, Leonardu, Michelangelu, sam je bil Tizian, Rafael, Leonardo in Michelangelo ter se je dvigal celo nad nje.

Dvojno življenje, diametralno nasprotno, je živel Jakob. Iz njegovih otroških sanj se je hranila njegova »volja«, je rastle hrepenenje in si stavilo visoke cilje, v njegovem dnevnem življenju pa se je vbadala njegova »moč« in se pripravljala na pot k ciljem, ki jih je stavila »volja«. Ljubil je svoje sanje in svojo voljo, sovražil pa je svoje delo in svojo moč, ker je nekako čutil, da moč nikoli ne bo mogla slediti volji.

Glede tega dvojnega življenja je segel Cankar prav globoko v dušo mladostnika. Saj vsak mladostnik živi tako dvojno življenje: iz svoje notranje nesigurnosti hrepeni k nekemu cilju, kjer bi zopet našel svojo notranjo enotnost in trdnost. Tako hrepenenje in iz nježa porojene fantazije imajo globoko obrazovalno vrednost, toda mladostnika je sram tega lepega zaklada v njegovi duši, kakor ga je sram lepe in čiste erotike in zato kvanta (prim. »Milana in Mileno!«). Zato se obda z masko mrkosti, tudi grobosti, da zakrije notranjo lepoto. Za vsem tem pa se skriva veliko in silno hrepenenje. Spranger pravi: »Ne poznam otroka, ki bi čutil 'hrepenenje'. Toda mladostnika brez hrepenenja si ne morem predstavljati: ta bi ne imel notranjega življenja.«

Tako dvojno življenje živi več ali manj vsak mladostnik, toda Cankar je nasprotje med obojim še posebej zaostрил, ker je pač hotel povedati, da je človek notranje razklan in da se borita v njem dve načeli, ki ju je ne preveč enomiselnost imenoval »voljo« in »moč«. Zato Jakob Jarebičar le ponoči sanja, žari in trepeta ter ihti od same neizmerne sladkosti, podnevi pa le dela in se trudi in vežba svojo moč, da bi mogla slediti volji. Med obema svetoma pa so zaklenjena vrata njegove sobe. Med obojim življenjem ni prehodov, nič nimata skupnega.

Ali pa je bilo vmes morda vendarle nekaj: plah, morda niti ne zavesten, a vendar mučen občutek, da ima premalo moči, da nikoli ne bo dosegel svojih ciljev? In to niti ni bila pri njem le hipna depresija, ki bi ji sledil še silnejši vzgon volje in moči, to je bil stalen občutek. Zato je Jakob molčal k hvali in slavi sorodnikov, zato je bil mrk pri delu, ki ga je sovražil iz vsega srca, ker je sovražil v njem svojo nemoč. Kjer so drugi hvalili umetnino, je on videl spako, ker je svoje delo meril z merili svoje volje in svojih sanj, drugi pa so ga merili z merilom moči še napol otroka. Ko so hvalili njegovo mirno roko, premišljenost in resnobo, je odgovarjal v svojem srcu: »Slepci! Kaj ne vidite, da se mi ne trese samo roka, da se mi trese vse telo od bojazljivosti, od srda in od žalosti, ker desnica ne

zgnele in ne izkleše, kar vidim v daljavi, za tistimi črnimi gorami, kjer je ugasnila glorijska?«

Njegov oče je videl ta razkol v sinovi duši in ga je še precej dobro razumel. Vedel je, da Jakob precej visoko meri, a tudi to, da ga je on naučil vsega, česar ga je sam mogel naučiti. Zato mu je svetoval, naj gre po svetu. Ko se je naučil r o k o d e l s t v a, naj pogleda po svetu, kaj je prava in velika u m e t n o s t. Jakoba je beseda o rokodelstvu in o veliki umetnosti zadela globoko v srce. Oče je namreč s tem pokazal, da čuti razkol v sinovi duši, ki ga je ta tako skrival. Obenem pa mu je nehote potrdil vero v lastno nemoč. Jakob sam je dobro čutil, da je z naporom vseh svojih sil delal, gnetel in klesal in da mu veliko večjega napredka moč ne bo več dovolila. Zato je moral poseči po nekaki samoprevari ter se prepričevati, da to, kar dela, sicer še morda ni prava umetnost, da še ni na cilju, toda le malo napora je še treba in ustvaril bo res nekaj velikega, res pravo umetnino. V vso to samoprevaro pa je glodal črv malodušnosti: bal se je, da je razkol med njegovim delom in pravo umetnostjo, torej njegovim ciljem, vendar večji, kakor pa si to upa priznati; čutil pa je tudi, da je že ves truden in da bo kmalu odpovedal. In v vse to mučno razpoloženje je padla očetova beseda o rokodelstvu in o veliki umetnosti. Česar si sam ni upal priznati, to mu je oče še naglasil: »Naučil si se pravilno pisati, zdaj šele se mora izkazati, kaj da boš važnega in imenitnega napisal. Rekel sem nekoč, da me ti uči in da mi ti svetuj; lahko me učiš in mi svetuješ, kako da naj dela roka; toda, sin moj, umetnost ne živi v roki, temveč v srcu, v izkušnji in v spoznanju. Doslej si gnetel, rezal, dolbel in klesal; priden delavec si bil; zdaj pojdi in poizkusi, če je tvoja roka vredna, da služi umetnosti!«

S tem je prišel za Jakoba odločilen trenotek. Ali je moral priznati svojo nemoč in se zagrenel umakniti, ali pa pognati svojo moč v nove napore in v novo prizadevanje. Po težkem boju, ki ga je Cankar zelo lepo očrtal (»pod hribom že stojim, pa sem že utrujen od samih klancev«, »ministrantu sem bil podoben, ki se je v skrivni uri napravil za župnika in je pred oltarjem mašo bral«), je zopet zmagala »volja«. Odločil se je, da odide na Dunaj. Prej pa se je še očetu maščeval za njegovo odkritost: »Kamnosek naj govori o kamnu in o sekanju.« Sam sebi pa je rekel: »Ponižati me je hotel, pa sem še predrznejši v sanjah!« Dasiravno je začutil globok razkol med svojim delom in pravo umetnostjo, ki pa si ga je sam prikrival in tajil, je takoj podtaknil očetu zle namene, ko mu je pokazal na ta razkol. Tuja roka je posegla v njegov lastni svet; tega mladostnik ne prenese, zlasti še od očeta ne, ki pa le prečesto in prerad posega v mladostnikov najintimnejši svet. Zato je odpor proti očetu prav značilen za mladostnika.

Jakobu je bilo tedaj petnajst let in poln dvomov in samozavesti, poln strahu in zaupanja, poln moči in malodušja je odhajal na Dunaj.

(Dalje.)

Možgani in človeška duša

Ko se otrok rodi na svet, kaže le malo čutnega, še manj pa duhovnega življenja. Ko pa pride smrt, preminejo vsi znaki čutnega in duhovnega življenja. Zdi se, kakor bi ugasnila svetilka, v kateri ni več goriva. Zaradi tega jih je mnogo mislilo, da je dušno delovanje le sad in učinek telesnega delovanja in da s telesom umrje tudi duša. To naziranje pa je usodna zmeta. Imelo je mnogo privržencev v vseh stoletjih do danes. V tej smeri so nastali filozofski sistemi, pri tem so pa modroslovci pozabili, da vsako dušno delovanje zahteva predvsem duha. Kajti z dušnim delovanjem se ne more dokazati, da ni duha. Resnica je v sredi. Človeška duša namreč ni taka, kakor angeli, ki so čisti duhovi, ampak človeška duša je združena s telesom. Ne izhaja iz telesa, ampak jo neposredno ustvari Bog ter po telesni smrti še dalje živi in se bo ob vstajenju mrtvih zopet združila s telesom. Tomaž Akvinski pravi, da je človeška duša mejnik med čutnim in duhovnim svetom ter je nekak svet zase. Človek ima z živalmi skupno to, da raste, se giblje, čuti in se množi. Človeška duša pa je po svojem razumu in svobodni volji deležna tudi popolnosti čistih duhov. Razen čutnih zaznav ima tudi zmožnost spoznavanja, kar more samo duh. Človek spozna ne samo posamezne čutne predmete, ampak tudi razmerje, ki je med njimi. Spozna vzrok in učinek, postanek in namen, enakost in neenakost, skupnost in nasprotje med posameznimi reči. Dožene splošne zakone, po katerih reči delujejo in se gibljejo, vidi na njih red, število in mero ter se veseli in občuduje njih lepoto. Človek ne misli samo na sedanost, ampak tudi na preteklost in prihodnost. Napravljja načrte ter išče sredstva, da jih izvrši. Človek misli in sodi ter svoje misli in sodbe more drugim razodeti z govorom. Spozna ter vé, da ne sme vsega storiti, kar mu pride na misel. Vé, da nima samo pravic, ampak tudi dolžnosti. Skušnja ga uči, da ne dela vsega po nepremagljivem razumu, ampak da se lahko odloči za to ali drugačno delovanje. Človek hrepeni po resnici in pravici ter noče, da bi ga kdo prevaril ter krivično z njim ravnal. Tvorí razne sisteme modroslovja, naravoslovja in zgodovine, umetnosti, tehnike in prava v človeški družbi. Tega živali ne morejo, ampak samo človek, ki ima duhovno dušo, ki ima razum in svobodno voljo ter je za svoja dejanja odgovoren. Njegovo duševno okolje je torej mnogo bolj razsežno kakor telesno.

Ker je pa človeška duša navezana na telo, je njeno duhovno delovanje omejeno. Ko je človeška duša ustvarjena na ta svet, ima duhovno moč, da sodi po zakonih mišljenja in hotenja, pa te svoje moči še ne more izvajati, ker ji manjka spoznavalne snovi. Tudi zdravo oko ima moč gledanja, vendar ne more gledati, če nima čutnega predmeta pred seboj. Predmet, na katerega obrača duhovna duša svojo miselno moč, mora priti od zunanjega sveta. To se pa godi po čutnem zaznanju, odnosno po njem nastali zamišljeni sliki. Brez te slike ne moremo dobiti duhovnega spoznanja. Organ take slike ali fantazije pa so možgani. K možganom pa prihajajo

vtisi zunanjih čutil po živcih. Čim bolj so možgani in njih živci razviti, tem laže in pravilnejše izvaja duša duhovno delovanje. Če pa možgani in živci ne delujejo normalno, je tudi spoznanje in sodba duhovne duše nad čutnim svetom pomanjkljiva. To opazamo pri otroku, čigar možgani in živci niso še razviti, pri umobolnih, kojih možgani in živci so bolni, pri starih ljudeh, kojih možgani in živci so oslabeledi. Ker pa otrok podeduje vse telesne in duševne lastnosti od svojih staršev, podeduje tudi razvoj možganov in živcev od njih. V majhno celico, ki nastane pri spočetju, so vnešene vse telesne in duševne lastnosti otrokove, po katerih je njegova usoda določena.

Kako potrebno je torej, da so starši telesno zdravi in dobro vzgojeni. Starši imajo največjo odgovornost pred Bogom ne samo za telesno zdravje, ampak tudi za intelektualno in etično nagnjenje svojih otrok že od njih spočetja. Skušnja uči, da jabolko ne pade daleč od jablane. Če govorimo o notoričnih zločincih, moramo predvsem dognati, od kakšnih staršev izhajajo. Z dobro vzgojo se da marsikaj popraviti, vsega pa ne. Iz tega sledi, da je sveta dolžnost, da ohranimo telo, čutila, živce in možgane v takem stanju, ki jih usposobi za sodelovanje z duhovno dušo. Zato se je treba varovati nerednega in grešnega življenja. Iz tega tudi sledi velika važnost rednega družinskega življenja. Ko bi se razdrlo družinsko življenje ter dovolila svobodna ljubezen, bi propadel ves red na zemlji, človeštvo bi padlo pod stopnjo živali. Neskončna božja modrost se kaže v tem, da je Kristus zakon posvetil ter ga povzdignil v zakrament.

Kljub temu, da je duša v svojem delovanju odvisna od telesa, nadkriljuje telo. Le s pomočjo dušnih zmožnosti, kakor jih nimajo živali, so mogli ljudje vedno bolj spoznavati naravo, njene moči in zakone, po katerih narava deluje. Velikanska dušna moč je potrebna, da so učenjaki iznašli priprave, s katerimi morejo opazovati gibanje nebesnih teles, svetlobe in zvoka v svetovnem vsemirju.

V oblasti duhovne duše je, da določi čas, mero in način prehrane, gibanja telesa, rabe telesnih čutov, oči in jezika. In čim bolj je čutno življenje podvrženo duhovni duši, tem izrazitejše se to poduhovljenje kaže tudi na obrazu. Vsega tega ne opazamo pri živalih. Pa tudi v onih primerih, v katerih duša ne more preprečiti raznih telesnih in dušnih motenj, pa jih z milostjo božjo lažje prenašamo ter za zla dejanja v takem stanu duša ni odgovorna pred Bogom.

Kar otroci podedujejo od staršev, to so nagoni ali dispozicije. Toda če ima človek resno voljo, more z milostjo božjo premagati. Sveti apostol Pavel piše: »Čutim v svojih udih postavo greha, ki nasprotuje božji postavi. Dobro, katero hočem storiti, ne storim, slabo, česar nočem storiti, storim. Kdo me bo rešil telesa smrti?« In odgovori: »Milost božja v Jezusu Kristusu. Vse premorem v njem, ki mi daje moč.« Ne samo kri, pleme in rod odločajo usodo človekovo, ampak predvsem milost božja. Ta je pa dar božje ljubezni, ki se je razodela predvsem z odrešilno smrtjo Sina božjega Jezusa Kristusa. Kdor v Božju gleda samo vsemogočnost, ta Boga pozna le na pol. Kdor hoče Boga popolnoma spoznati, ta ne sme prezreti Kristusa.

Bog je namreč previsoko nad stvarmi, da bi mogel biti neposredno zgled verskega življenja. Zato je poslal svojega edinorojenega Sina na svet, da združi s svojo božjo naravo človeško ter kot pravi Bog in pravi človek postane naš odrešenik, najvišji vodnik na našem zemeljskem potovanju in nekdam tudi naš pravični sodnik.

E. Deisinger

O vplivu gladu na možgane

Kako vpliva glad na možgansko staničje, so pakazali poizkusi na domačih psih. (Znano je, da so psi kaj brihtne domače živali.) Domačemu psu so v gotovih časovnih presledkih odtegnili hrano, izstradanemu psu so potem, ko so ga ubili, odvzeli možgansko mreno, in možgansko snov proučevali. Primerjali so možgansko snov sitega in možgansko snov sestradanega psa iste pasme in iste starosti. Poizkusi so pokazali, da je substanca v možganski snovi sestradanega psa kvalitativno različna od substance sitega psa. V možganski snovi sestradanega psa se je zmanjšala količina etra, a zvišala se vodna vsebina, tako da se je zaradi gladu zvišala teža možganske mase. S tem je pojasnjeno, zakaj nastane pritisk v možganih zaradi lakote, kar ima za posledico upadanje duševnih zmožnosti.

Ta ugotovitev, da lakota in glad kvarno vplivata na možgansko snov, je važna tudi v pedagoškem oziru za človeka.

Lačen človek čuti tudi najprej v glavi pritisk, loteva se ga omedlevica, duhovne sile in storitvenost mu pešajo. Če torej pogledamo v šoli lačnega otroka, vidimo, da ima lakota na njegovo duševno življenje silen vpliv. Zmanjša se mu njegova koncentracijska sposobnost, pazljivost ugasne, njegova storitvena zmožnost je minimalna. Samo po sebi se torej razume, da od lačnih otrok učitelj v šoli ne more zahtevati iste kapacitete dela kot od sitih.

Da otroci v šoli prenesejo napor učenja, pazljivosti, zbranosti itd., je v prvi vrsti treba, da niso lačni. Starši morajo skrbeti, da dobe otroci doma zdravo, tečno in krepko hrano, ako hočejo, da bodo tudi duševno napredovali. Gospodarska kriza je zlasti prizadela ubožnejše družine; mladina ubožnejših staršev ni več tako odporna, slabotna je in šibka, zato so tudi šolski uspehi nepovoljni. Glad vpliva na njih živčevje in možgansko staničje, da ne morejo slediti nalogam, ki jih od njih zahteva šola.

Sploh pa je ugotovitev, da glad tako vpliva na možgane, da kvalitativno spremeni možgansko substanco, zaradi česar se nujno zmanjša storitvena sposobnost človeka in je človek za duševno delo nesposoben, postane apatičen, medlušen, — v higieničnem oziru tudi za naš narod silno važna. Ne vštevsji padanje rojstev in umrljivost otrok na deželi in v mestih moramo reči, da naš slovenski narod slabo napreduje. Tuberkuloza kot posledica nezdravih higienskih razmer in gospodarskih prilik, alkoholizem, slaba prehrana, to so sovražniki našega naroda. Na našem ženstvu pa se maščuje modna norost — vitka linija — zavoljo katere rajši stra-

dajo, namesto da bi si privoščile zadostno hrano. Zato je njih živčevje slabo, kar povzroča prehitro staranje.

Gospodarska kriza je zlasti prizadela naše uradniške stanove. Kosilo si še privoščijo, pri večerji pa štedijo, da si s tem, od ust pritrgranim denarjem, kupujejo obleko. Rajši manj oblek, svilenih nogavic itd., pa zato ljubo zdravje! V narodovo korist bi bilo, ako bi se naše ženstvo zopet povrnilo k preprostim pletenim domačim nogavicam in k domačim oblekam (dečvam), pa bolj skrbelo za zdravo in dobro prehrano, kar bi dalo telesu večjo odpornost proti boleznim; dvignila bi se poklicna stvaritvenost, življenjska aktivnost in življenjski standard. Seveda se za izboljšanje našega življenjskega standarda predpostavlja gospodarska preosnova.

... in

Šolska postaja in ambulanta šola

§ 17. zakona o ljudskih šolah pravi, da se ustanovi ljudska šola tam, kjer živi na prostoru 4 km vsaj 40 šoloobveznih otrok. Kjer so v tem prostoru težke terenske prilike, se more šola ustanoviti tudi z 20 šoloobveznimi otroci.

Kjer pa niso dani pogoji za ustanovitev redne šole, se morejo ustanoviti šolske postaje in ambulante šole.

a) Šolska postaja

Čl. 1. pravil o šolskih postajah pravi, da se šolska postaja otvori v naseljih, kjer ni pogojev za ustanovitev redne šole, a je najmanj 10 šoloobveznih otrok, ki iz terenskih, klimatskih ali drugih razlogov ne morejo obiskovati bližnje redne šole.

§ 18. zakona o ljudskih šolah pa zahteva za otvoritev šolskih postaj v takih krajih 10 do 20 otrok.

To sem moral navesti iz zakona o ljudskih šolah in zadevnih pravil, da ugotovimo, kje se šolska postaja more ustanoviti in pod kakšnimi pogoji.

V življenju tako pogosto slišimo in pišemo o šolskih postajah v naših krajih, v tem ali onem delu naše banovine. Pogled v te obstoječe »šolske postaje« me je napotil, da zaradi mnogih starejših in večine mlajših učiteljev razjasnim in izluščim jedro šolske postaje.

Ker mnogi nimajo prilike, da bi imeli pri sebi pravilnik o šolskih postajah, ki ga je predpisalo ministrstvo prosvete l. 1933., bom v kratkem navedel, kaj ta zahteva in določa. Zraven dostavljam pripombe oziroma pomisleke, ki so se rodili iz primerjave zahtev in potreb naše šole z vrednostjo in močjo šolske postaje, ki jo pravila predvidevajo.

Člen 1. določa to, kar sem že omenil v prvem delu. K tem določbam bi imel pripomniti, da v naši banovini ni mesta za šolsko postajo v tej obliki in obsegu, ker tudi v najoddaljenejši gorski vasi niso razmere tako neugodne, da bi se morale ustanoviti šolske postaje po omenjenih pravilih.

Trdim namreč, da so pri nas prav povsod dani pogoji, da v smotno sestavljenih šolskih okoliših dobimo vse pogoje za ustanovitev redne šole z vsaj enim oddelkom.

Zadnji odstavek tega člena določa, da ima šolska postaja le I. in II. razr. osnovne šole. To zadnje določilo šolske postaje pri nas, kjer imamo izvedeno osemletno šolanje, izključuje, ali jim vzame vsaj še tisto malo vrednost, ki jo ustvarja površen pogled na stvar. Ne vem namreč, kam naj denemo učence III. in IV. razreda osnovne šole in učence vseh štirih razredov višje ljudske šole. Ti zadnji naj bi morda hodili v sosednjo, štiri in več kilometrov oddaljeno šolo?

Račun bi bil približno naslednji: Vzemimo, da je v nekem naselju šestnajst učencev. V vsak razred hodi dvoje otrok. Dobimo, da bi štirje otroci hodili v šolsko postajo v tem kraju, dvanajst drugih otrok, pa bi istočasno obiskovalo šolo v drugem, štiri in več kilometrov oddaljenem kraju. To bi vsekakor bilo za nas nekoliko predrago in pa tudi nesmiselno.

Čl. 2. pravi, da mora šolska postaja nuditi otrokom osnovna znanja po posebnem učnem načrtu za I. in II. razred osnovne šole.

Čl. 3. zahteva, da upravna občina da na razpolago primerno učilnico, opremo učilnice, učila, stanovanje za učitelja, kurivo, šolskega slugo in prevozna sredstva za prevoz učitelja.

V naših razmerah bi prav nobena upravna občina ne prevzela zaradi tako majhnega števila otrok niti stroškov za prevoz učitelja. Iz čl. 6. vidimo, da učitelja šolske postaje postavlja minister za prosveto, od kod, pa izvemo precej slučajno v čl. 4. in 8. pravil. V šolski postaji poučuje učitelj sosednje šole, ki hodi trikrat na teden v ta kraj, oziroma se vozi na račun upravne občine.

Zanimivi so stroški za šolsko postajo. N. pr. Učitelj šole X je določen, da poučuje v šolski postaji v kraju Y trikrat na teden, kot določa čl. 7. pravil. Vzemimo, da je kraj X oddaljen od kraja Y le 6 km. V gorskem terenu in slabih potih bi voznik računal za vožnjo tja, čakarino in vožnjo nazaj 30 din. Na teden bi to zneslo 90 din. Ker traja pouk po čl. 7. pravil od 1. septembra do konca junija trikrat na teden, moramo za končni račun vzeti vsoto 90 din 40krat, kar znese letno 3.6000 din. Vidimo, da bi samo prevoz učitelja stal toliko, kolikor znaša letni proračun nekaterih naših preskromnih »enorazrednic«.

Ker pa čl. 3. zahteva od upravne občine še učilnico, opremo za učilnico, učila in stanovanje za učitelja, narastejo stroški celo nad stroški za redno ljudsko šolo z enim oddelkom. Ali ne bi ob tej ugotovitvi celo butalski možje snovanje šolske postaje gladko odklonili?

Čl. 4. navaja, kaj je treba priložiti predlogu za ustanovitev šolske postaje.

Čl. 5. določa, da se v I. razred šolske postaje vpišejo vsi otroci od 7. do 12. leta starosti.

Čl. 6. pove, da določa učitelje šolskih postaj minister prosvete in da dobe učitelji ob koncu šolskega leta za vsakega učenca, ki uspešno dokonča razred, nagrado 150 din.

(Podobno kot v analfabetskih tečajih.)

Čl. 7. odreja trajanje pouka v šolski postaji.

Čl. 8. določa, da spada šolska postaja pod upraviteljstvo šole, kateri pripada učitelj, ki v postaji poučuje.

Čl. 9. našteva uradne knjige, ki jih vodi učitelj šolske postaje. (Kakor v redni šoli.)

Čl. 10. govori o redovanju učencev. Ocenjujejo naj se po § 63. zakona o ljudskih šolah. Pojavlja se tu vprašanje, kako naj se učenci z ozirom na skrčeni učni čas in učno snov ocenjujejo, da bo zadoščeno stvari in smislu cit. § zakona o ljudskih šolah. Vprašanje je tudi, kako ustvariti zvezo in soglasje med II. razredom šolske postaje in III. razredom osnovne šole bližnje ljudske šole, kamor se otroci morajo vsolati po končanih dveh razredih v šolski postaji.

Čl. 11. določa, da se ob koncu šolskega leta vrši v šolski postaji izpit vpričo šolskega nadzornika in omenja, kako se to vrši. (Kakor v analfabetskih tečajih.)

Čl. 12. pravi, da je izpitni zapisnik poslati ministrstvu prosvete, ki odredi izplačilo nagrade po čl. 6. pravil. (Kakor v analfabetskem tečaju.)

Čl. 13. določa, da obiskujejo učenci po dovršenih dveh razredih v šolski postaji ostale razrede v sosednjih ljudskih šolah, če imajo do njih manj kot 7 km.

Čl. 14. določa, da učitelja šolske postaje v redni šoli v času njegove odsotnosti nadomeščajo ostali učitelji. Če pa to ni mogoče, so te tri dni učenci brez pouka. Na mah ustvarimo dve šolski postaji!

Čl. 15. določa, da se šolska postaja zapre z ustanovitvijo redne šole, ali če upravná občina ne izvršuje svojih obveznosti.

Že iz samih pravil je razvidno, da je — menda se mi ne bo štelo v zlo, če tako trdim — šolska postaja po sedanjih pravilih celo za druge kraje in razmere kot so pri nas, zelo pomanjkljiva ustanova in nezmožna, da bi vsebovala vsaj nekaj duha sodobne ljudske šole.

Na navedena dejstva moram opozoriti tiste, ki govore o šolskih postajah, ki naj bi menda nekje obstojale. Če kje učenci morda res hodijo zaradi oddaljenosti le trikrat na teden v šolo, še ne moremo govoriti o šolski postaji oziroma »šolski stanici«. V takih krajih ni potrebe po šolski postaji, pač pa po urejenem pouku. Nam ne manjka šolskih postaj, naše šolstvo jih je že davno prekoračilo, nam manjkajo le zaokroženi šolski okoliši z rednimi ljudskimi šolami, da se ne bi otroci ubijali po slabih hribovskih potih, ko gredo v šolo, kamor jih zakon sili.

b) A m b u l a n t n a š o l a

Najnižje organizirana ljudska šola pa je ambulantska šola. Pravila o ambulantski šoli so izšla leta 1933.

Čl. 1. pravi, da se ambulantske šole odvijajo v slabo naseljenih krajih, kjer ni mogoče ustanoviti ne redno šole in ne šolske postaje. Otroci dobe potrebno znanje po predpisanem učnem načrtu.

Čl. 2. določa, da ustanavlja ambulantne šole ministrstvo prosvete na predlog pristojne banske uprave, če je v kraju najmanj 10 otrok. (Kompetenca otvarjanja je bila prenešana na banske uprave.)

Čl. 3. zahteva od upravne občine vse potrebno za šolo. (Isto kot čl. 3. pravil o šolskih postajah.)

Čl. 4. je enak čl. 4. pravil o šolskih postajah.

Čl. 5. določa, da imajo ambulantne šole štiri razrede. Mišljeni so 4 razredi osnovne šole. Pouk traja 5 mesecev nepretrgoma. Ne pove pa ta člen, kam z otroci, ki dovrše 4. razred osnovne šole v ambulantni šoli, pač pa določa, da dobe učenci po dovršenem 4. razredu v ambulantni šoli isto spričevalo, kakor učenci 4. razreda osnovne šole v redni ljudski šoli.

Čl. 6. določa čas šolskega dela in odmora.

Čl. 7. je enak členu 5. pravil o šolskih postajah.

Čl. 8. pravi, naj na teh šolah poučujejo predvsem samski učitelji. Učitelje ambulantnih šol postavlja minister prosvete.

Čl. 10. opozarja, da veljajo vse splošne določbe šolskega zakona tudi za ambulantne šole.

Čl. 11. pa je enak členu 15. pravil o šolskih postajah.

Namen sam na sebi za mnoge kraje v državi ni nesprejemljiv, toda misel ambulantnih šol bi bilo oživotvoriti v soglasju s potrebo in jim predvsem dati dosti boljša pravila od današnjih, ki v praksi kažejo velike vrzeli. Gledajoč s splošnega stališča in obče potrebe moram navesti več pomanjkljivosti, ki pravilom ne dajejo možnosti za trajnejšo veljavo. Na primer: Pravila sploh ne povedo, od kod se učitelj postavlja v ambulantno šolo, kakšni so njegovi službeni odnosi s sosednjimi šolami (člen 8. pravil o šolskih postajah), kdo ga nadomešča v času odsotnosti, kaj je s šolsko občino, v kakšnem razmerju je z upravno občino itd. Ponovne omembe vredna je določba, da dobe učenci 4. razreda ambulantne šole isto spričevalo, kot učenci 4. razreda redne ljudske šole. Če pomislimo, da učenci ambulantne šole pridejo k pouku le polovico rednega šolskega časa, moremo šele čutiti interval med koncem šolskega leta v ambulantni šoli in začetkom šolskega leta v I. razredu višje ljudske šole na sosednji višje organizirani šoli. Odmor je lahko dolg 7 mesecev. Kakšen rezultat da tak dolg odmor, more vedeti vsak učitelj.

To so glavne slabe strani teh pravil in šol, ki so zgrajene na teh pravilih. Za našo šolo in naše razmere so pravila in njih šola nespremenljiva, če še kaj damo na organizacijo naše ljudske šole.

Zanimivo je, da niti pravila o šolskih postajah, niti pravila o ambulantnih šolah ne omenjajo šolskega vrta in tudi ne zahtevajo od upravne občine, da bi priskrbela potrebno zemljišče za šolski vrt. Pa vendar je šolski vrt na deželi tako važno učilo, da ga ne morejo pogrešati redne ljudske šole, kaj še šolske postaje in ambulantne šole. Na drugi strani pa je zopet prav, da vrta ni, ker bi ga vseh 7 mesecev učiteljeve odsotnosti ne imel kdo oskrbovati in gojiti posajene kulture.

Tudi pri ambulantnih šolah nastaja vprašanje, kam z učenci po končani ambulantni šoli. (Zahtevamo, da hodijo v šolo 8 let.) Ne kazalo bi nam drugega, kot da jih odpustimo, ali pa jih pošljemo na sosednjo šolo. V prvem primeru bi imeli polovico šoloobvezne mladine doma brez pouka, v drugem pa bi dobili ta-le rezultat:

V ambulantni šoli je 10 učencev.

v I. razredu	2
v II. "	3
v III. "	3
v IV. "	2

Starost 7 do 11 let.

Z ozirom na stalno število šoloobveznih otrok v šolskem okolišu ambulantne šole bi istočasno obiskovali v sosednjih ljudskih šolah

I. razred višje ljudske šole	3 učenci
II. " " " "	2 učenca
III. " " " "	2 učenca
IV. " " " "	3 učenci

Starost 11 do 15 let.

Zgoraj navedeno nam jasno pove, kaj je ambulantna šola tudi s stališča prihranitve napora učencem zaradi bližine šole. Moramo jo odkloniti tudi s tega stališča, ker je ta prihranek tako malenkosten, da ne odtehta gospodarskega bremena, ki je večji od bremena za redno ljudsko šolo.

Morda bo kdo oporekal. Prav, toda prepričati me bo mogel o nasprotnem šele takrat, ko bo moje trditve v temelju ovrigel. Vem, da so mnogi kraji, ki imajo do šole dolgo pot, a zato še ni rečeno, da morajo ostati analfabeti. Z obkrožitvijo več takih naselj moremo dobiti primeren šolski okoliš z zadostnim številom otrok. Če bi se nam pa ne posrečilo dobiti prav polno število, nič zato, tudi za te moramo žrtvovati in jim nuditi vzgojo in možnost izobrazbe v redni šoli. Procent stroškov bi bil nuditi vzgojo in možnost izobrazbe v redni šoli. Odstotek stroškov bi bil precej visok, a to nas ne sme motiti, saj je v življenju večkrat tako, da vzdržujemo ustanove, katerih vzdrževanje je dosti dražje od vzdrževanja take šole, ki nam sorazmerno morda nudi še več koristi.

Iz vsega navedenega sledi, da ni niti enega kraja med našimi ožjimi mejami, ki bi zahteval in imel pogoje za ambulantno šolo, da nima ambulantna šola niti ene take strani, ki bi bila primerna za naše potrebe ter da ni na Slovenskem kraja, ki se ne bi dal vsolati v šolo, do katere bi ne bilo predaleč, oziroma da ni kraja, kjer se zaradi resnične oddaljenosti ne bi mogla ustanoviti samostojna redna ljudska šola.

In če je tako, kaj nam je potem pomagano z ustanavljanjem takih šol, ki kažejo v našem šolstvu korak nazaj namesto naprej?

Učna snov iz elektrike

VII. Kaj je elektrika

(Dalje.)

Z drobljenjem lahko snov drobimo do tistih najmanjših delcev, ki jim pravimo molekule. Toda molekule še daleč niso najmanjši delci snovi, sestavljene so iz neskončno majhnih atomov. Toda kljub svoji majhnosti je atom svet zase in priča o neskončni modrosti in mogočnosti Stvarnika. Atom je sestavljen iz protonov in elektronov. Protoni (z nekaj elektroni) tvorijo atomovo jedro, krož teža pa se vrtijo elektroni, slično kot planeti krož sonca.

Atom ima enako število protonov in elektronov. Protoni so pozitivno električni, elektroni pa negativni. Gibljivi elektroni lahko zbežijo iz atoma, tedaj v atomu (in v telesu, ki ga sestavljajo) prevladujejo protoni in telo je pozitivno električno. Telo, ki elektrone sprejme, pa postane negativno električno, ker v njem prevladujejo nosilci negativne elektrike, elektroni. Vsi električni pojavi izvirajo iz gibanja elektronov, lahko bi rekli, da je elektrika gibanje elektronov.

Nariše se dovolj velika risba atoma. V sredino narišemo šest krožcev, štiri izmed njih zaznamujemo z $+$, to so protoni, dva označimo z $-$, to sta dva elektrona, ostala dva pa narišemo v dveh krivuljah, ki obkrožata jedro in predstavljata krožno pot obeh elektronov, tudi ta dva označimo z $-$.

VIII. Voltov člen

V stekleno posodo nalijemo razredčene žveplene kisline. V kislino postavimo bakreno in cinkovo ploščo (vse potrebne cinkove plošče lahko dobimo iz starih žepnih baterij). Ako obe plošči zvežemo z bakreno žico, teče po njej električen tok.

Kovine se v kislini topijo, vanjo pošiljajo pozitivno električne atome (ione). Istočasno se razkrajajo tudi molekule kisline v dva dela (iona), od teh je eden pozitivno, drugi pa negativno električen. Najmočneje oddaja pozitivne atome cinek, zato postane negativno električen. Tekočina bi morala postati pozitivno električna, toda oddaja pozitivno elektriko bakru, tako postane baker pozitivno električen. Ako obe plošči zvežemo z žico, tečejo elektroni od cinka na baker. Temu toku elektronov pravimo električni tok.

Navedeno tolmačenje je za ljudsko šolo preobširno in bi potrebovalo pojasnila o ionih (ionizacija). Zato ga nadomestimo s kratkim objasnilom, da kislina jemlje cinku pozitivno električne atome in jih daje bakru. Voltov člen daje prav majhno množino elektrike, tudi napetost toka znaša le $\frac{1}{2}$ volta.

IX. Žepna baterija in žarnica

Več galvanskih členov, ki so med seboj zvezani, tvori baterijo. Ako baterijo zvežemo z žarnico, žarnica sveti. Elektroni se z veliko brzino pomikajo skozi tanko žico. Zato se žica tako močno segreje, da zažari. V žarnici mora biti brezračen prostor, sicer bi žice takoj pregorele. Ako žica v žarnici pregori, se tok prekine, žarenje preneha. V vsako žarnico prej ali slej pronikne nekaj zraka in žarnica se pokvari. Deli žepne baterije so obče znani, zato jih ne naštevam. Za učno uro naj učenci prinesejo v šolo stare baterije in pokvarjene žarnice, jih v šoli razstavijo ter opišejo posamezne dele in pojasnijo njih delovanje. Ako en del žepne baterije spojimo s pilo, z drugim polom pa potezamo po pili, opazimo lepo električno iskrenje. Oba pola žepne baterije zvežemo s čim tanjšo žico iz niklja. Žica se močno segreje in zažari. Električni tok nam služi tudi za ogrevanje. Električni toplotni aparati imajo v notranjosti zvito žico. Največ so v rabi električni likalniki, kuhalniki, pa tudi peči in štedilniki. Vse te naprave rabijo precej jak tok in so zelo nevarne.

X. Merjenje električnega toka

Voda je kemična spojina vodika in kisika. Električni tok razkrajaa vodo. Ker šole ne razpolagajo s platino, lahko pokažemo samo nastajanje vodika. V stekleno posodo nalijemo vode (vodo je treba okisati z žvepleno kislino v razmerju 10 : 1) in vanjo postavimo cinkovo ploščo in bakreno žico. Bakreno žico zvežemo z negativnim polom baterije (s katodo), cinkovo ploščo pa s pozitivnim (z anodo). Nato na bakreno žico poveznemo z vodo napolnjeno epruveto (preizkušalna cev). V njej se hitro nabira vodik in odriva vodo iz epruvete. Ko se epruveta napolni z vodikom, jo navzdol obrnjeno vzamemo iz posode in spodaj prižgemo. Vodik zgori, ako je bilo v epruveti še kaj zraka, nastane mala eksplozija. Vodo merimo z litri, jakost električnega toka pa merimo z amperi. 1 amper je tista jakost (množina) električnega toka, ki v eni minuti proizvaja 7 cm³ vodika. Priprava za merjenje jakosti električnega toka se imenuje ampermeter.

XI. Napetost

Najprej iz nauka o magnetizmu ponovimo in poglobimo znanje o magnetnih silnicah. Istoimenske se medsebojno odbijajo, raznoimenske pa privlačujejo in tako nastaja njim svojstveno krivuljasto kroženje od enega pola k drugemu. Medsebojno odbijanje istoimenskih silnic nam pove, da med njimi obstoji neka napetost.

Tudi elektroni, ki so istoimenska električna telesa, se med seboj odbijajo, med njimi vlada napeto stanje, napetost. Napetost električnih teles je različna. Ako dve taki telesi spojimo s prevodnikom, se napetost izenači, podobno kakor se izenači in umiri valujoča vodna površina. S telesa,

ki ima večjo napetost, steče elektrika na telo, ki ima nižjo napetost. Ako te razlike ni, potem električni tok ne teče, kakor tudi ne teče voda, ako nima padca (napetosti). Vsak električen tok ima torej svojo napetost. Napetost izražamo v voltih, volte merimo z voltmetri (padec vode z metri).

XII. U p o r i n O h m o v z a k o n

Gasilska brizgalna poganja vodo skozi cev. Brizgalna lažje opravlja to delo, ako je napeljava cevi kratka in so cevi debele, njeno delo je težje, ako se napeljava podaljša, ali če se cevi zožijo. Ako stopiš na cev, znatno povečaš u p o r vodnemu toku in iz cevi priteka dosti slabejši vodni curek. Čim daljša in čim tanjša je cev, tem večji upor stavi vodnemu toku.

Podobno je z električnim tokom v tokovodni žici. Vsaka žica se toku upira. Ta upor je tem večji, čim daljša in čim tanjša je žica. Poleg tega pa je upor tokovodnika odvisen tudi od materiala, iz katerega je narejen. Najnižji upor dajejo drage kovine, nato pa sledi baker, ki se zato toliko rabi v elektrotehniki.

Enota električnega upora je o h m. 1Ω je upor, ki ga daja 59 m dolga bakrena žica z debelostjo 1 mm^2 ; 1 m dolga bakrena žica iste debelosti ima $0,017 \Omega$ upora.

Električen tok je odvisen od treh činiteljev: jakosti, napetosti in upora, kar je mogoče predstaviti le z raznimi poskusi (eksperimenti).

XIII. U č i n e k e l e k t r i č n e g a t o k a

Električen tok lahko opravlja delo, podobno kakor vodni tok. Delo merimo s kilogrammetri. Pri izračunavanju dela ne upoštevamo časa, ker je za izvršeno delo samo vseeno, v kakšnem času je bilo storjeno. Čas izvršitve upoštevamo šele tedaj, ako ocenjujemo uspešnost dela, oziroma sile, ker vsako delo opravljajo sile. Delo, ki ga izvrši sila v odmerjenem času, imenujemo učinek ali efekt sile in ga izražamo v sekundnih kilogrammetrih, izračunamo pa, ako delo delimo s časom. Stroj dvigne 80 kg težko breme v 25 sekundah 20 m visoko in opravi 1600 kilogrammetrov dela, učinek stroja pa je $1600 : 25 = 64$ sekundnih kilogrammetrov.

Učinek električnega toka pa izražamo z wattii, hektowattii in kilowattii (učencem objasnilo, da je kilo grška beseda in v slovenščini pomeni tisoč, torej je kilometer 1000 m, kilogram 1000 g in kilowatt 1000 wattov; da hekto pomeni sto in je hektar 100 arov, hektowatt 100 wattov itd.). Enako, kakor izračunamo učinek vodnega padca, ako pomnožimo množino vode (v kg) z višino padca (v m), izračunamo učinek električnega toka, ako pomnožimo volte z amperi ($w = a \times v$). Tok z jakostjo 2 amperov in napetostjo 220 voltov ima učinek 440 wattov ali 0.44 kw. Običajno izražamo učinek sil v konjskih silah, 1 KS je 75 sek. k_{gm}, kar odgovarja 736 wattom.

Učinek toka navadne električne žarnice je n. pr. 25 wattov, to je približno $\frac{1}{30}$ KS ali 2.5 sek. k_{gm}. Kakšno delo bi moral opravljati človek, da bi imel enak učinek?

XIV. Merjenje potrošnje električnega toka

Električne žarnice so različne glede svetlosti in sorazmerno različne po potrošnji toka. Imamo 20, 25, 40 in več wattne žarnice (20, 25, 40 in več svečne). Potrošnjo toka merimo v wattnih in kilowattnih urah. Ako 25 wattna žarnica gori 3 ure, porabi 75 wattnih ur ali 0,075 kilowattne ure toka, v 30 dneh bi se pri enaki rabi porabilo 2250 wattnih ur ali 2.25 kw ure. Pri ceni 4.50 din znese račun za potrošeni tok 10.125 din. Porabo toka meri števec. Števci so različni, ponajveč je v njih vdelan elektromotor. Čim več toka teče skozi števec, tem hitreje se vrti elektromotor; te vrtljaje šteje in beleži poseben urni mehanizem. Vrtenje plošče v števcu lahko opazujemo njeno hitrost, ako gori samo ena luč, ali kadar gorita dve ali tri.

XV. Kratek stik

V hišni napeljavi so tokovodne žice skrbno izolirane, vložene v svinčene cevi (svinec je, četudi kovina, slab prevodnik elektrike) in skrite pod omet. Kljub tem varnostnim ukrepom se še vseeno dogodi, da se izolacija pokvari, navadno na kolenih, kjer se žica zaradi prestavljanja luči, ali pri likalniku pregiblje. V takem primeru se obe dovodni žici neposredno dotakneta ena druge in tok seveda takoj ubere novo, krajšo pot ter ne teče več skozi vključeno napravo, n. pr. žarnico, ki mu sicer nudi močan upor (tanke žice). Ker izpade navedeni upor, jakost toka toliko naraste, da se začno žice taliti in izolacija goret. Nevarnost se močno poveča, ako so v bližini lahkovnetljivi predmeti. Kratek stik povzroča požare¹. Tudi neprevidno ravnanje pri vtičnih spojnicah (vtikalala) ali okovih pri žarnicah lahko povzroči kratek stik. Pred nevarnostjo kratkih stikov se zavarujemo z varovalkami. Varovalka je kratka in tanka srebrena ali bakrena žica, ki takoj pregori, čim jakost toka naraste čez dovoljeno mero.

(Dalje.)

Narodna kultura

Etbin Boje

Naša narodna zavest, vzgoja in obramba (Dalje.)

6. Naše posebno stališče

Slabosti in prednosti malega naroda

Nikdar ne smemo prezreti, da imamo kot posebna, od drugih povsem ločena in zaokrožena narodna skupina, tudi temu odgovarjajoč poseben značaj, ki nas usposablja za poseben način življenja in dejstvovanja. Naše zgodovinsko, časovno in krajevno stališče nas postavlja pred življenjske naloge in vprašanja, ki smo jih mi sami — in nihče drug — poklicani izvršiti po svojih naravnih darovitostih in zmožnostih. Predvsem nam naša majhnost narekuje kakovostno (kvalitetno) merilo in smer, v kateri naj

¹ O neizgodah z električnim tokom so zgledi in slike v knjigi »Elektrika«, ki jo je spisal prof. Leopold Andrée in jo je izdala Družba sv. Mohorja v Celju leta 1936.

zraste in se začrtava naš narodni slog (stil), t. j. poseben način in izraz obenem našega življenja in hotenja, naše rasti in stvarjanja. Prav to nas pa tudi sili k mnogo večji resnosti in požrtvovalnosti ter samozavesti pri vsakomur izmed nas glede našega narodnostnega stanja.

Hitrejšje življenje v krogu srednjeevropskih narodov nas navaja k vsakočasnemu spoznavanju in razmotrivanju narodovega duhovnega poslanstva in podžiga h kulturnemu dejstvom v njegovem pravcu. S pristankom na kakovostni princip naše kulturne gradnje je že rečeno, da za nas odpade vse ono, kar pritiče večjim narodom z že ustaljeno in prvotno državniško obliko: vojaška sila, sploh zunanja premoč (na morju, kopnem, v zraku i. p.). S takimi obrambnimi in osvajalnimi silami se mi resda ne moremo ponašati. O tem smo si vsi na jasnem in moramo tudi to vsi odkrito priznati, četudi nas v sedanjem položaju in duhu evropske civilizacije, kjer o kaki osprednji krščanski kulturi vsaj v najodločilnejši kulturni plasti — politiki žal ni govora, zadeva podrejena vloga zaradi tega! Mali narodi so marveč poklicani, da pač žive in razvijajo — četudi morda z usodnimi in težkimi pretresi in notranjo tragiko — predvsem d u h o v n o življenje. Čas je, da najdemo in utrdimo to svojo rešilno pot: le, kar bomo duhovnega ustvarili, bo na resnično korist našemu narodu. Le v duhovnem pravcu bomo našli sebe in svojo odrešilno smer. Prav je sicer in neizogibno, da se uveljavljamo sočasno tudi na drugih področjih kulture: v gospodarstvu in politiki, v tehniki in sportu, a predvsem moramo zagledati svojo rešitev v duhovnem poslanstvu. Če je naša domovina majhna, naj bo pa kar najsmotrnejše urejena, da se bo vsakdo z dopadanjem in spoštovanjem ozrl nanjo. Potem bo prestal tožiti pesnik: Bridka žalost me prešine, ko se spomnim domovine, od vsakogar nepoznane, od nikogar spoštovane. (Jenko.)

Mali narodi so v posebno ugodnem položaju, da se morejo zaradi svoje maloštevilnosti laže in vzorneje notranje urediti in skladno razvijati, česar ne najdemo nasplošno pri velikih narodih. Tudi naša ljubezen do tega našega narodiča je večja in pristnejša, kakor je ljubezen članov velikega naroda, ki jih ne veže tako tesna medsebojna vez. Slično kot je navezanost in ljubezen v majhni, revni družini intimnejša kot v veliki družini, zlasti premožni. Članom malega naroda je tudi olajšano in omogočeno поблиže spoznanje vseh stanov, pripadnikov posameznih rodov (generacij), podeželskega ljudstva in meščanov, preprostih slojev naroda in izobražencev, ljudskih mas in njih voditeljev. Vse je tako bolj organično med seboj prepleteno in povezano. Dočim prihaja pri velikih narodih bolj do izraza d r ž a v n o s t, podobno kot v velikih družinah ali zadruḡah, stopa pri malih narodih v ospredje n a r o d n o s t z vsem svojim domovinskim in individualnim kulturnim poudarkom. Mali narodi zmorejo krepkejšo notranjo disciplino in prebujenost slednjega člana in je zato duhovna dosegljivost in zmogljivost mnogo večja kot pri neokretnejših večjih narodih, pri katerih duhovno kulturnega dela ni mogoče prav osredotočiti. Za enotno kulturno stvarjanje kakega naroda je potrebno organično skladje narodovih plasti in slojev, da se more tako vsak čas odstraniti vse,

kar bi moglo kakor koli kvarno vplivati na pravilno rast narodne kulture ali jo zavirati, nasprotno pa je možno tako neposredneje pospeševati kulturne tokove v narodu in prepojitii slednjega narodnega pripadnika v njih duhu.

Zaostalosti naše narodne zavednosti ni morda toliko kriv naš značaj, kolikor več suženjska vzgoja s strani predvojnih političnih gospostev, ki smo jim bili predani na milost in nemilost, da je malone v vsakomur že izginilo vsako upanje na popolno narodno svobodo in samostojnost. Tega niso bili v toliki meri deležni naši južnejši bratje Hrvatje in Srbi, niti bratje Bolgari. Naš že itak alpsko pasiven značaj, do skrajnosti neposreden in odkrit, potrpežljiv in zvest, kakor nam je bil po eni strani v oporo, da nismo izgubili svoje narodne samobitnosti skozi tisočletja, je po drugi strani zašel v skrajno upogljivost, prilagodljivost in pohlevnost. Ta slaba privzgojena stran našega značaja v današnjih razmerah ne samo ni več na mestu, ampak je celo škodljiva za naš svoboden obstoj in razmah v smislu narodnega kulturnega razvoja. Tem bolj, ker smo prav mi Slovenci najbolj izpostavljeni kulturnim vplivom sosedstva in pritiskom od vseh strani na tako vetrovni točki zemljevida.

Naša naloga je, da narod kot organizem očistimo kolikor mogoče raznih peg in ga duhovno dvignemo, duševno oplemenitimo in telesno okrepimo, da bo v okras pestri kristalni zgradbi celokupnega stvarstva. Nahajamo se v pomladnem, prebujajočem se stanju narodnega razcvetja, ki je klilo in tlelo že od vsega začetka prikrito in ovirano z močno življenjsko silo, ki se je razživela in mogla svobodneje sprostiti želje po svetovni moriji, ko smo v letu 1918 svobodno zadihali v lastni novi državi in postali enakovreden, organsko kulturni člen naše Jugoslavije.

Ta nedvomno veseli prevrat v našem narodnem življenju pa je tudi zanesel med nas, zlasti med mlajše rodove, ki smo ga v najobčutljivejši in najodločilnejši dobi našega življenja doživljali, novih vidikov in novih nalog, ki jih prejšnji rodovi niso poznali. Kar so prejšnji rodovi z vztrajnostjo in občudovanja vredno žilavostjo ter neuklonljivostjo ohranjevali, gradili in pripravljali, to smo zagledali po prevratu že v udejstveni, utelešeni obliki pred seboj. Ni prišlo torej nenadno — kakor nenadno navadno ne prihaja nič, kar je v zvezi s kulturo — ampak dolgujemo za pripravljalno delo v tem smislu hvaležnost našim častitim prednikom, ki so nas bodisi z umetno ali buditeljsko, politično ali znanstveno besedo ter delom dovedli do stanja, kakršnega srečni dediči smo postali v svobodni, lastni državi.

Narodnostno doživljanje in narodno delo je s tem prelomom zadobilo drug, polnejši in neposrednejši pomen. Kar je bilo prej prikrito, to je postalo zdaj očito in oblastno dovoljeno ali priporočeno v narodnostnem pogledu. Dobili smo Slovenci, za kar smo se borili celo stoletje in več — svojo univerzo z akademijo in narodno šolstvo. Zasebne organizacije in ustanove, ki so širile narodno izobrazbo, so začele dobivati izdatnejše podpore. Vsi smo se znašli pred novimi vprašanji, ki so terjala od nas širokodušnosti in dalekovidnosti. Ne moremo reči, da so ju tudi vselej in v vsakem pogledu vsa našla. Marsikaj je v zadnjem skupno preživelem dvajsetletju v lastni

državi ostalo še nerešeno, da celó močno zanemarjeno. Med ta vprašanja in te naloge spada tudi naše narodno obrambno vprašanje, naša narodna vzgoja in izobrazba. Predvsem bi bilo namreč potrebno, da bi se mlajši povojni rodovi iznebili čim prej podedovanega hlapčevstva in se pravilno vživeli v svobodno in samostojno soograditeljsko vlogo v tej naši državi. Poleg šole, ki je najprej poklicana, da narodnostno izobrazuje in vzgaja, bi morale že od vsega začetka v tem smislu delovati vse naše kulturne organizacije in vsi naši vzgojni činitelji. V zadnjem desetletju so to morda večinoma vsi ti tudi vršili, ali — sedanje stanje v tem pogledu priča dovolj glasno o tem — premalo intenzivno, smotrno, načrtno. Skušali smo se medsebojno v novi državi čim tesneje seznaniti in zblížati ter najti skupen način življenja, toda ne morem se iznebiti občutka, da smo največ časa žrtvovali in največ sil potratili za preizkušanje načinov medsebojnega sožitja preveč po tujih vzorcih, namesto, da bi poiskali naše posebno kulturno stanje in se po njem ravnali; tisto posebno kulturno stališče, ki je lastno prav nam in ki ga naše narodno poslanstvo zahteva. (Dalje.)

Prof. E. Deisinger

Historična študija o pisanju in branju v prejšnjih časih

(Dalje.)

Poleg znamenite Aleksandrijske knjižnice, ki je vsebovala okrog pol milijona papyrusovih zvitkov, si je stekla slavo tudi knjižnica v Pergamonu zavoljo pergamentnih kodeksov. Egipčani so namreč iz strahu pred konkurenco prepovedali izvoz papyrusa, a Pergamon si je znal pomagati sam, da je iz ustrojene kože jagnjet, ovac, koz, telet začel izdelovati pergament za pisanje. Ta pergament je bil trajnejši od papyrusa, ni se pa dal tako zviti kakor papyrus, zato so ga lepo zložili skupaj po več pol in liste zaznamovali. Tako zložene po 2 do 3 skupaj so imenovali kodeks.¹

Tudi stari Rimljani so postopali na sličen način. Zvezali so skupaj dve do tri voščene tablice z žico ali jermenom. Na teh tako sklopljenih tablicah so bili zapiski trgovcev, ki so jih trgovci delali sproti in hranili. Isto tako so vezali skupaj železne tablice, na katerih so bile postave. Tako je v rimskem pravniskem jeziku nastala oznaka *codex* za zbirko državnih postav.

Železne tablice, sklopljene skupaj z žico, ki vsebujejo cesarske postave Teodozija, se imenujejo *codex Theodosianus*, zbirka zakonov cesarja Justinijana pa *codex Justinianus*, imenovan tudi *codex constitutionum*. Ta kodeks iz l. 529 vsebuje cesarske odredbe do Justinijana in šteje dvanajst knjig. — Ker so s kodeksom začeli označevati zbirko zakonov in postav, se je to ime preneslo tudi v novi vek za zbirko državnih postav vobče (n. pr. *Code Napoléon*).

¹ *Codex*, staro lat. *caudex*, pomeni deblo; v besednem pomenu prvotno star rokopis.

Redko so bili kodeksi iz papyrusa. Najdragocenejši kodeks iz pargamenta je *codex argenteus*, nastal v 6. stol. po Kr. v Zg. Italiji.²

II

Za časa preseljevanja narodov so narodi, ki so prišli v stik z rimskim, od njega sprejeli tudi njegovo pisavo — latinico, tako predvsem Germani. Najsi se danes nemški narod ponaša z gótico kot izrazito nemško pisavo, vendar je gótica izposojenka antikve. Latinica je imela na njen nastanek vpliv, iz nje je vzrasla ter se v teku časa začela preobraževati v oglate in vitke oblike.

To prehajanje iz okroglih oblik latinice v oglato in vitko gótico lahko zasledujemo tudi iz kodeksov, ki jih hrani dunajska dvorna (sedaj nacionalna) knjižnica.³

V omari G, H št. 1 se je pred priključitvijo Avstrije k Nemčiji v tej knjižnici nahajal pergamentni rokopis iz 8. stoletja v latinskem jeziku. Pisava je iz zlata, začetne črke (inicialke) so krasno izdelane in poslikane s svetopisemskimi prizori. Kot pisar je omenjen neki Dagulf. Na tem rokopisu že zasledimo neko spremembo črk ter načina pisave: dve besedi sta pisani skupaj, črke postajajo vitkejše, na koncu so presekane in vmes tenki nastavki.

V omari D št. 2: pergamentni kodeks iz 9. stoletja, Otfridov evangelij; poleg njega še drug pergamentni kodeks iz istega stoletja. V obeh rokopisih zasledimo prehajanje antikve v gótico. Črke izgubljajo okroglost, črke so ostro prisekane, da moli presek spodaj pod črto in v zgornjih nastavkih tvorijo poševne kote. Lahne vmesne črtice dajejo črki oglatost. Črke stoje ozko druga ob drugi, po dve besedi sta večkrat združeni v eno.

V omari D št. 4: pergamentni rokopis (riman 138 psalm) iz 10. stol. Črke v tem rokopisu so še ožje, vendar imajo še vedno rimski značaj; črke so ozko nanizane druga ob drugo, tako da je v tem rokopisu še posebno jasen prehod iz latinice v gótico.

V omari D št. 5: rokopis, ki ima še vse sledove latinice, a črke se ožijo zaradi presekanja in tankih črt kot vmesnih nastavkov.

² Prišel je najprej v zapadno sališki samostan, nato v posest cesarja Rudolfa II., a l. 1648 so ga iz Prage odnesli Švedi. Dospel je v roke švedske kraljice Kristine; njen knjižničar Isaak Vossius ga je l. 1655 odnesel na Holandsko, kjer ga je l. 1662 odkupil državni kancler M. G. de la Gardie. Ta ga je dal vezati v dragocene, s srebrom bogato okrašene platnice, zato ime »*codex argenteus*«. Nato ga je poklonil univerzitetni knjižnici v Upsali. — Rokopis je pisan z zares umetniško pisavo, črke so iz zlata in srebra ter se krasno leskečejo na purpurno-rdečem pargamentu. Rokopis vsebuje štiri evangelije. Od prvotnih 330 listov je ohranjenih samo 187, ostali so se izgubili, preden je rokopis prišel v roke Švedom.

³ Dvorna knjižnica, preimenovana v nacionalno, je sedaj po priključitvi Avstrije k Nemčiji priključena rajhovskim nemškim knjižnicam; njen generalni knjižničar je sedaj dr. Teich. Ta knjižnica hrani prav dragocene spomenike, nad 340.000 portretov, veliko število starih rokopisov, med drugim tudi dragoceni srebrni Psalterium Karla Velikega, evangelij Otfrida, pesmi Wolframa Ešenbaškega, zlato bulo itd. Mnogo je v njej tudi spomenikov iz naše zgodovine, tako da bi bilo prav, da bi se začeli pogajati z generalnim vodjem dr. Teichom, da bi nam Nemci izročili te spomenike.

V 11. stoletju je ta prehod latinice v gótico spoznati iz več rokopisov. V rokopisih iz 12. in 13. stoletja v omari C št. 6 in D št. 6 se gotica že jasno odraža, kajti črke i, r in e imajo na desnem oglu kot ramo tenko poševno črtico. Črka i še zmerom nima pike. Strani v tem rokopisu so že zaznamovane z arabskimi številkami, ki stojе sredi na čelni strani rokopisa.

Tudi v starih francoskih rokopisih z latinskimi teksti lahko zasledujemo prehajanje latinice v ozko gótico. Med okrogle latinske črke so vrivali kot okraske tanke vmesne črtice, tako da se je črka zaradi teh okraskov ožila. Odvisno je bilo od načina pisave, kako so črko nastavili. Čim so bili ti nastavki presekaní, so dobili isto črko v oglati obliki, tanke vmesne črte so bile kot nastavki črkovni okras. Zato bi gótico prav tako lahko proglasil francoski narod kot svojo narodno pisavo. Še danes vidimo na starih francoskih cerkvah v Parizu in drugod napise v tipični góticí.

Za Slovane pa je sv. Círil priredil po grški mali pisavi glagolsko abecedo, v kateri je l. 863, prišedši na Moravsko, začel pisati psalme, molitve in najpotrebnejše tekste iz sv. pisma, hoteč ustanoviti slovensko liturgijo. Glagolica je naš najstarejši črkopis. Po grški veliki pisavi so njegovi učenci priredili cirilico. (To pišejo Rusi, Srbi in Bolgari, Hrvatje in Slovenci pa pišemo latinico.)

Samostanom in z njimi združenim šolam gre priznanje, da so ob času velike posurovelosti in podivjanosti, ki je bila posledica preseljevanja narodov, gojili in negovali književnost ter so bili ognjišča duhovne kulture. V samostanskih celicah so redovniki prepisovali stare grške in latinske klasike, pisali obrazce za krste in poroke ter molitvene in spovedne obrazce. Tudi poetična žilica jim med samostanskimi zidovi ni povsem zamrla. Iz samostanskih celic so redovniki vodili izobrazbo v svet. Največ zaslug so si stekli s prepisovanjem kodeksov, katero delo je zahtevalo velikansko potrpežljivost. Črke niso v našem pomenu besede pisali, ampak slikali; zlasti inicialke so lepo okrašene in nosijo pečat resnične umetnosti. Najdragocenejša pisava je bila kajpak iz zlata ali srebra. Molitvenik Karla Velikega ima napis iz zlatih črk, besedilo pa je pisano s srebrnimi črkami. (En izvod se nahaja v Louvru v Parizu, drugi pa je v mestni knjižnici v Zürichu, Psalterium pa v nekdanji dvorni, sedaj nacionalni knjižnici na Dunaju.)

V začetku srednjega veka je po samostanih bujno cvetela pisarska umetnost, a proti sredi srednjega veka je začela ta umetnost tudi po samostanih propadati. Že okrog l. 1291 naletimo v samostanu St. Gallen (ustanovitelj sv. Gal) na redovnike, ki niso znali več ne pisati ne brati. Ves samostanski kapitelj z opatom na čelu ni znal brati ne pisati. Če je celo v samostanih začela propadati umetnost branja in pisanja, kako neki bi jo naj znali drugi ljudje? Četudi znanje branja in pisanja ni proniknilo iz samostanskih celic med ljudstvo, vendar so samostani med ljudstvom širili srčno vzgojo in krščanske čednosti. Največ so za krščansko vzgojo in omiko storile samostanske šole. Da pa so začele samostanske šole

propadati, je zakrivilo viteštvo. Vitezi so začeli prezirati znanje branja in pisanja kot »meniško vedo«, ki se pravim vitezom ne spodobi. Viteške dečke so vzgajali predvsem v telesnih krepostih, kakor v plavanju, jahanju, borenju, metanju kopja, streljanju s pišico itd. ter v olikanem vedenju, v tako imenovani dvorljivosti.

V dobi, ko je bila viteška romantika na višku, so bili turnirji in lov najzlahtnejši opravki plemičev, a »meniške vede« so se oklenile plemkinje. Plemiške deklice so se v samostanskih šolah učile ne le branja in pisanja, ampak tudi latinščine ter so gojile znanost, glasbo, slikarstvo in pesništvo. Ženske iz viteških krogov so bile zatorej mnogo bolj izobražene kot moški člani viteštva. Tako se je zgodilo, da je plemkinja kako važno stvar svojemu možu sporočila v pismu, a njen soprog pisma ni znal čitati in ga je dolgo nosil s seboj neprebranega, ker ni našel v svojem plemiškem krogu nikogar, ki bi znal brati in pisati. Največji pesniki srednjega veka, ki so kot vitezi opevali čast božjo, ženstvo in domovino, niso znali brati in pisati. Pesnik Wolfram Ešenbaški (Wolfram von Eschenbach) je poročal o sebi, da ni znal brati in pisati ter je moral svoja pisma in pesmi narekovati pisarju. Tudi sloviti pesnik srednjega veka Ulrik Lichtenštajnski (Ulrich von Lichtenstein) ni bil več čitanja in pisanja; ob neki priliki, ko je že dolgo nosil s seboj pismo svoje izvoljenke, je potožil, kako mu je težko, ker ne zna pisati in čitati.

Pisarji tedanjega časa so bili kaj vplivni in mogočni, ker so svojim plemiškim gospodom čitali njihova pisma in tako prvi izvedeli za važne novice; tvorili so *cehovstvo* ter bili kot pisarski cehi porazdeljeni na razne dežele, mesta in samostane. Pisarski cehi so se ločili med seboj po značilnosti pisave. Poteze in oblike pisave enega pisarskega ceha so se namreč močno razlikovale od pisave drugega pisarskega ceha; vsak ceh je imel svoj način, obliko in okraske. Tako se je pisava *cehov* polagoma izkristalizirala v več oblik, kakršne nam nudi danes tipografska umetnost. Nastala je torej že tedaj cela serija pisav, s katerimi se je pozneje okoristila tipografija. Gutenberg ni iznašel nobenega novega alfabeta, ampak je samo izrezal in vlil črke po pisavi, ki je bila tedaj najbolj v modi.

Umljivo je, da so pisarski cehi postali najhujši nasprotniki tiska.

Tisk, to je vlita pisava je bila poznana že prej. Gutenberg je to iznajdbo le tehnično dopolnil s premakljivimi črkami. Že v 11. stoletju je kitajski kovač Pi-Čeng odtisnil prve črke po vliti pisavi. Po tem vzorcu so tiskali v začetku 15. stoletja v Korei že knjige; črke so bile vlite na nepremakljivih bakrenih ploščicah.

Na zapadu je iznajdba tiska v tesni zvezi z Ivanom Gutenbergom, kajti on je tisku pripomožl do zmage s svojo vlito abecedo. A še pred Gutenbergom si je stekel slavo iznajditelja tiska Anglež Lovrenc Janszoon Coster iz Harlema, toda njegova iznajdba je bila bolj okorna, medtem ko je Gutenbergova tehnično bolj popolna in zato uporabnejša. Gutenbergova 42 vrstična biblija, natisnjena l. 1455 v Mainzu, je dokaz njegove tiskarske dovršenosti; isto tako tudi Psalterium, ki sta ga natisnila tiskarja Just in Schöffer l. 1457.

V 60 letih 15. stoletja so se pojavile številne tiskarne najprej v Nemčiji (Mainz, Bamberg, Nürnberg, Köln itd.), od koder so se širile v Italijo, Benečijo, Francijo, Holandsko, Portugalsko itd. V Anglijo je razširil tiskarstvo angleški trgovec svile William Caxton. Ko so v letih 1480 do 1500 izboljšali tudi tiskarsko črnilo, je vodilno vlogo v tisku prevzela Benečija.

Daljnovidni papež Gregor XIII. (1572—1585) se je zavedal ogromnega pomena tiska, zato je nameraval ustanoviti univerzalno tiskarno. Za to podjetje je žrtvoval že 100.000 cekinov, a načrt je opustil, ko mu je kardinal Ferdinand de Medici predložil arabski prevod evangelija, ki ga je natisnila v 4000 izvodih orientalska tiskarna, ki jo je vodil po kardinalovem načrtu Gian Battista Raimondis⁴. Zato je papež Gregor XIII. poslej podpiral to tiskarno ter ji podelil obsežne privilegije.

Papežev načrt za ustanovitev univerzalne tiskarne je kasneje za Francijo realiziral kardinal Richelieu, ki je Francozom l. 1640 podaril Imprimerie Royale (kraljevo tiskarno), ki se danes imenuje Imprimerie Nationale. V estetskem oziru je Francija v tiskarski umetnosti prekosila Nemčijo. Že pred Richelieujevo ustanovitvijo državne kraljeve tiskarne je tiskarnar Krištof Platin in njegov svak začel foliante knjig krasiti z bakrorezi slavnega umetnika Petra Pavla Rubensa.

Gregor XIII.⁵ je prvi začel izposojati tiskane knjige. Izpopolnil je vatiškansko knjižnico, uvedel prepisovanje oziroma ponatis kodeksov, kajti v vatiškanski knjižnici so bile velike dragocenosti, kakor n. pr. Vergilov kodeks iz 5. stoletja, rokopis »Dejanja Apostolov«, težko čitljivi rokopisi razprav sv. Tomaža Akvinskega itd.

Navzlic razmahu tiska so lepopisci, t. j. pisarji z lepo, čitljivo pisavo našli še vedno dovolj zaposlitve. Ni jim bilo sicer treba več prepisovati knjig in kodeksov, a narastel je trgovski promet, ki je zahteval za uradne posle spretno pisarje. Spisovali in prepisovali so uradne vloge (akte), preprostim ljudem pa so tako imenovani zakotni pisarji sestavljali razne vloge in vsakovrstna pisma. Vsa pisma zasebnega in javnega značaja so se pisala na roko. Znanje branja in pisanja se je z razmahom tiska in z naraščajočim trgovskim prometom vedno bolj populariziralo in postalo demokratično, to je last ljudstva, zlasti odkar so začeli izhajati prvi časopisi.

Že sredi 16. stoletja naletimo na prve sledove časopisja, in sicer v Benetkah. Ljudovlada ponosne Benečije se ni več zadovoljevala s pisanimi zasebnimi sporočili, ampak je začela širiti javne časopise, ki so bili spisani na roko. Kmalu je začela važne vesti in druge novice širiti s tiskom med svet.

Papež Gregor XIII. je takoj opozoril svet na to nevarno novotarijo — na tiskani časopis. V buli od 1. IX. 1572 je nastopil proti izdaji časopisov. Z veliko in ganljivo ljubeznijo do nepotvorjene resnice je v svoji buli obsodil časopis kot nevaren izrastek tiska. Besedilo te bule se glasi:

⁴ Gl. Berlotti: *Le tipografie orientali et gli orientalisti à Roma.*

⁵ Gregor XIII. je bil visoko naobražen, poprej univerzitetni profesor prava na univerzi v Bologni. Veliko zaslužno historične vrednosti si je stekel z reformo koledarja. Več glej o njem: Pastor, *Geschichte der Päpste.*

»Poleg najbolj vestnih in zanesljivih poročevalcev⁶ so tudi drugi nesramno radovedni ljudje, ki hočejo delati kupčije iz tega, kar izvedo ali morejo zavohati o državnih in privatnih zadevah ali kar si sami prosto izmislijo ter te izmišljotine za umazani denar trosijo s tiskom na vse strani kot poročila in novice; nabirajo o razmerah v Rimu lažne vesti, ki krožijo izven Rima ter tako popačeno resnico dalje sporočajo. Po mili volji te izmišljotine in lažne vesti še napihujejo ter delajo opombe o preteklosti in drzno menijo o bodočnosti. Koliko zla ima za posledico tako početje, ko se laž in potvora izdaja za resnico, lahko vsakdo v naprej izprevidi, koliko ljudi se spravi ob dober glas, vse to je pokazala izkušnja.«

S to bulo⁷ je papež Gregor XIII. nastopil proti prvim časopisom, ki so izhajali v Benečiji; prepovedal je izdajo časopisov kot izrastek tiska in zažugal s kaznijo brezčastnosti in z obsodbo na galero⁸ vsem, ki bodo časopisna poročila sestavljali, jih sprejemali in razširjali.

Prvi časopisi v Evropi so se torej porajali v Benečiji in ne v Nemčiji, kakor napačno trdi Brockhausov veliki leksikon⁹. Sploh je veliki Brockhausov leksikon (l. 1935) tendenčen in se na njegove zgodovinske podatke ni zanesti, kajti prvenstvo iznajdb in odkritij, kjer se le dá, pripisuje Nemcem. V Nemčiji je izšel prvi tiskani časopis l. 1609 (»Augsburger Abendzeitung«), istega leta je izšel tiskani časopis tudi v Strassburgu (»Strassburger Zeitung«), medtem ko so l. 1572 izhajali prvi tiskani časopisi v Benetkah, kar dokazuje citirana papeževa bula. (Bull. Rom. VIII. 12.) (Vidi tudi poročilo Fr. Gerinija od 6. IX. 1572 v drž. arhivu v Florenzi.)

(Dalje prihodnjič.)

⁶ Papeški poročevalci, ki so sestavljali »avvisa«, t. j. poročila, ki so slonela samo na dokazih. Ta »avvisa« so bili pisani predhodniki časopisa, samo s to razliko, da so za vsako vest navajali stroge dokaze. Brez natančne navedbe dokaznega materiala o resničnosti kake vesti, se vest ni smela sprejeti kot »avviso« ali poročilo.

⁷ BULA, lat. bulla = puščica za amulete, katere so obesili otrokom okrog vratu. Gl. E. Deisinger, Otroška doba človeka starega veka, »Sl. Učitelj«, 1937, str. 330 i. sl.

Tako zaščitno puščico so začeli rabiti tudi za pečate na listinah. Zato »bula« v prenešenem pomenu besede pomeni listino, opremljeno s kovinskim pečatom, zlasti vse papeževe listine o važnejših cerkvenih zadevah. Ti papeževi odloki so pisani na pergamentu v latinskem jeziku ter se začenjajo z imenom papeža, brez zaporedne številke (n. pr. Leo episcopus, servus servorum Dei). Te listine nosijo svinčeni pečat ali pa pečat iz zlata ali srebra. Cesarske in kraljeve bule so nosile zlate pečate in se zato po snovi, iz katere je bil pečat, imenujejo »zlate bule«. Razlikujemo torej: a) zlate bule (grško chrysobullon), b) srebrne bule (argyrobullon) in c) svinčene bule (molybdobullon).

Do začetka 17. stol. so bile papeške bule pisane v slabo čitljivi pisavi, zaradi česar so izvirnikom (izvirni buli) priložili še uradni prepis, tako imenovani »transsumpt« v lepi kaligrafični pisavi. Papež Leon XIII. je bule odpravil. Od l. 1878 dalje nosijo papeške bule le v posebno važnih in svečanih cerkvenih zadevah svinčen pečat na svileni vrvi, običajno pa imajo sedaj papeževe okrožnice le pečat s papeškim grbom.

⁸ GALERA, francosko galère, lat. galea = čelada. Ladji s takim jeklenim sprednjim ščitom so v srednjem veku dali ime galera. Ladja je bila dolga nad 50 m, široka 6 m, v njej je bilo prostora za posadko 800 mož. Imela je okrog 50 klopi ali sedežev za veslače. Ladjo so gonili veslači, ki so bili kot težki zločinci obsojeni na ta posel. (Sužnji galere.) Kazen »na galero« je torej pomenila prisilno delo na ladji galeri, ki je še v 18. stoletju igrala veliko vlogo na Sredozemskem morju.

⁹ Der grosse Brockhaus, Band XX., 1935.

Meščanska šola

Govor o priliki 60 letnice drž. mešč. deške šole v Krškem

(Konec.)

Podobno ni nehal biti hvaležen veliki grški državnik Periklej za veselo ravnodušnost in za hladnokrvno umerjenost, ki je prešinjala vse njegovo žitje in bitje, svojemu vzornemu učitelju in vzgojitelju Anaksagoru.

Zopet beremo v zgodovini, da je imel največji vojskovodja starega veka, grški kralj Aleksander, navado reči: »Če sem svojemu očetu hvaležen, da mi je dal življenje, ne smem postati nikdar nehvaležen svojemu učitelju, velikemu Sokratu, ki me je učil, kako naj življenje dobro uporabim.«

Tudi največji rimski govornik Cicero izliva svoja čustva hvaležnosti do svojega učitelja Avla Licinija Arhija sledeče: »Če imam vsaj nekaj govora, vi sodniki, ki je, kar dobro čutim, le majhen — ali vsaj nekaj privajenosti v govoru, ki se je smem do neke mere lastiti ali če imam vsaj nekaj poznanja v strokah lepih umetnosti, potem moram pred vsemi drugimi izreči za vse to svojo srčno zahvalo, ki jo smatram za svojo sveto dolžnost, svojemu učitelju Avlu Liciniju. Zakaj kolikor daleč more moj duh gledati v najbolj oddaljeno preteklost in vzbuditi moje prve spomine mojih otroških let, — vedno stopa pred moje oči ta mož kot vodnik, ki me je vzpodbujal in vodil v mojih študijah. Vse se imam njemu v polni zavesti svoje odvisnosti zahvaliti.« (Kardinal James Gibbons: Der Gesandte Christi. Köln a. Rh. 1903, 62—64.)

Glejte, tako so mislili in delali pagani o tistih, ki so jim posredovali polnost omike. Če pa so znali pagani biti hvaležni svojim duhovnim dobrotnikom, potem bodimo tistim, ki nam posredujejo duhovno omiko, še bolj hvaležni mi kot kristjani.

V hvaležnosti se torej danes pri sv. maši spominjamo blagopokojnih Hočevarjev, obeh naših ravnateljev, umrlih učiteljev in duhovnikov in vseh drugih dobrotnikov naše krške meščanske šole.

Ko pa smo hvaležni ljudem, ne pozabimo biti hvaležni tudi Bogu. Znani pisatelj Alban Stolz pravi, da se je sramoval, kadarkoli se mu je kdo zahvalil za kako dobroto. Menil je: »Bolj se moramo mi zahvaljevati Bogu, da nas je nagnil k dobremu dejanju, kot se morajo drugi nam zahvaljevati za vidni dar, ki smo ga jim naklonili.«

Res je: vsa naša dobra dela prihajajo od Boga in ni prav, da bi mi zanje prejeli hvalo. Če to zahtevamo, ukrademo Bogu nekaj, do česar ima pravico le On. Zato govorimo tudi ob 60 letnici meščanske šole: Bogu hvala za vse dobre, ki so pritekale v teku polnih 60 let posameznikom in javnosti krškega mesta in vsej naši ožji domovini. Pridružimo se cerkvi, ko bo zapela ob lepem spominskem dnevu svoj Te Deum polni hvaležnih src.

60 letnica meščanske šole naj torej glede na preteklost vzbudi v nas hvaležen spomin, pa obrnimo pogled tudi v bodočnost, v kolikor nam ga narekuje božji hram, v katerem smo zbrani. In kolikor nam ta pogled v bodočnosti odpira temna sedanost zlasti glede na vzgojo mladega rodú, in to ne samo v šoli, ampak splošno na vzgojo tudi v domači hiši in vzgojnih zavodih in v vsej javnosti.

Vsi vidimo in vemo, da je danes na svetu hudó: Ni več pravega reda, pogosto je moč namesto pravice, sovraštvo namesto ljubezni, zavist in boj vseh zoper vse ob tem pa na eni strani bogastvo, ki se pa tudi vedno maje, na drugi strani pa stiska, pomanjkanje, beda in propadanje. Zlasti srednji stanovi: kmet, obrtnik, delavec, nižji uradnik, vsi delavni ljudje čutijo, da ne morejo nikamor, vse tlači, kakor brezupna zavest, da si ne morejo pomagati. Eni se vdajajo v razmere, ki jih spremeniti ne morejo, drugi kolnejo in stiskajo pesti, še drugi upajo, da pride čez noč svetovna revolucija in prevrat in z njim nov paradiz na zemlji.

V vseh teh gospodarsko kritičnih razmerah pa je vendarle značilno, da mnogi svetni ljudje priznavajo, da brez obnove duš ne more biti gospodarskega zboljšanja in kar je še več, tudi trezno misleči svetni ljudje uvidevajo, da družabne obnove ne more biti brez verske obnove. Ali naj zopet navedem in to s posebnim ozirom na to, da obhajamo šolski jubilej besede znanega nemškega pedagooga Franca Viljema Försterja, ki je napravil, kot znano, na podlagi resnobnega iskanja resnice in nepristranskega opazovanja življenjskih problemov čudovito preokrenitev iz zgolj naturalističnega pedagooga v krščansko čutečega vzgojnega teoretika, četudi še ni katoličan. On piše n. pr. »Koliko socialne mizerije je, ki izvira samo iz ljudi, iz njih srca, iz njih značaja in tu vnanje reforme nič ne pomagajo . . . seveda je treba proučevati tudi gospodarske razmere, socialno gibanje in osnovne težnje moderne tehnike. V tem oziru se stori še mnogo premalo. Treba je poznati svet, njegovo življenje in mišljenje, da je mogoče nanj delovati. Treba je bolj kot kdaj idealizma na realistični podlagi. Toda vse to proučevanje nas ne sme razdeliti, ampak ravno tu v polni resničnosti moramo spoznati tisto eno, ki je potrebno; vse to nas mora znova potrditi, kako malo uspeva vsa socialna politika in vsa organizacija, kako malo sega zlu do korenine, če se v vsakem posameznem človeku ne obnovi poprej socialna volja. Koliko jih je, ki mislijo, da je najnujnejše in najvažnejše reformirati naprave, zvišavati plače, krajšati delovni čas — skratka reševati pereča socialna vprašanja. Kajpada, da so to zelo nujne stvari, a prav zato nam je treba tisočkrat bolj kakor nacionalne ekonomije, socialnih reformatorjev in agitatorjev, takih ljudi, ki jih je skrb duš in tistega duševnega stanja, ki iz njega pohaja: moč, zatajevanje samega sebe, ljubezen, brez česar programi sprhne. Drugače namreč ostajajo zakoni na papirju, organizacije zastajajo, pogodbe se kršijo in najboljši predlogi ubijajo ob sebični trmi in pravdarski razdražljivosti ljudi . . .«

Tako in podobno piše mož, ki je osivel sredi sveta ob gledanju na sodobne življenjske probleme. Prav zato pa misli isti Förster, da je za sedanjo družabno obnovo osrednje vprašanje predvsem tisti izrek Kristusov: »Iščite najprej božjega kraljestva in njegove pravice in vse drugo vam bo navrženo.« To je: Izpreobrnite svoje hotenje, naravnajte vse na Boga, tedaj bo zmagala ljubezen nad sebičnostjo, edinost nad samovoljo. Kdor tega ne ume, ne bo nikdar mogel rešiti človeka suženjstva sodobnega mamonizma, saj ni to suženjstvo nič drugega kakor vprav to, da so vse misli obrnjene na časne reči, ko prihaja življenje in moč le iz večnih ciljev.« (Dr. Aleš Ušeničnik: Sociologija, Ljubljana, 1910, stran 529 do 539, 797.)

Predragi v Gospodu. Če imamo te in podobne trditve pred očmi, ki izhajajo, kot rečeno, ne iz cerkvenih, ampak iz svetnih krogov, pa jih obrnemo na naš današnji jubilej, potem vidimo, kakšna naloga čaka v vzgojnem oziru predvsem naše šole in vzgojne zavode in s tem seveda tudi našo krško mešč. šolo v bližnji bodočnosti.

Pravo občestveno preureditev sodobne družbe, kot jo milijoni ljudi želijo in pričakujejo, je mogoča edinole pod enostranskim vidikom s pogledom na Boga in njegove zapovedi. Samo s pogledom na večno Resnico, Pravico in Ljubezen je mogoče dati vsemu družabnemu življenju in delovanju pravi smisel in pomen. Samo pod tem vidikom lahko dobi vse naše delo, zlasti delo v šoli za preosnovo današnje družbe svojo reformatorično silo in moč. Zato pa je in mora biti eden prvih naših korakov v delu za preosnovo sodobne družbe ta, da brez pridržka usmerimo vse svoje čustvanje, mišljenje, stremljenje in ravnanje navzgor k Bogu Očetu Našemu. (Dr. Andrej Gosar: Za nov družabni red, Celje 1935, drugi zvezek, stran 866—867). Ne z živaljo človekom, marveč samo z Bogom človekom se da prava človeška kultura zasnovati in ohraniti. Sovraštvo med narodi in plinska vojna, razredna borba in razpor vseh gospodarskih varnosti, so poslednja izločitev nadnaravnosti iz človeškega življenja.

O zares! Če imamo te trditve trezno mislečih svetnih ljudi pred očmi, potem čaka v sedanjih in bližnjih bodočnosti tudi naša mešč. šola še vedno lepa, vzvišena in velika naloga. Kot doslej, tako naj tudi v bodoče polni mladini razum s potrebnim znanjem — kot doslej tekom dolgih 60 let, tako naj tudi v bodoče utrjuje mladino v domovinski ljubezni — kot doslej tako naj tudi v bodoče navdušuje mladino v ljubezni do rodnege lepega slovenskega jezika — zlasti pa, kot doslej tako naj tudi v bodoče in smemo reči še bolj vzgaja pozne rodove v duhu Kristusovega nauka, da se dopolni beseda našega velikega jug. vladike dr. Jurija Strosmajerja, ki jo je spregovoril ob otvoritvi zagrebškega vseučilišča svoj čas, rekoč: »Mi smo siromašni in v nekem oziru zaostal narod, toda dokler bomo ohranili vero svojo v Boga, pripadnost nasproti cerkvi in sv. očetu papežu, dokler bomo vestno izvrševali v družinskem in javnem življenju one velike dolžnosti in kreposti, ki nam jih priporoča Jezus v sv. evangeliju, na kojih sloni sreča in blagoslov družine in naroda, vse dotlej bomo ostali časten in

vsega spoštovanja vreden narod na svetu. Zakaj brez ljubni božje, brez ljubezni do sv. Cerkve ne more biti tudi prave ljubezni ne do domovine, ne do naroda. Kjer sta Bog in sv. Cerkev izgubila svoj ugled in svojo svobodo, tam ne more biti govora niti o pravem ugledu, niti o pravi svobodi države. Oboje to dvoje Cerkev in državo je na večne čase strnil On sam, ki je nad Jeruzalemom in izraelskim narodom jokal, ker ni spoznal časa svojega obiskanja. (Tade Smičiklas: Biskup J. Strossmajer, Zagreb, 1906, stran 311).

III

Pogled v preteklost nam kliče v spomin hvaležnost, pogled v prihodnost nam kliče: povsod Boža, še bližje k Božu. In ta pogled nas vodi ob današnjem jubileju in posebej današnjim cerkvenem prazniku naravnost na Učenika vseh učениkov, na največjega mladinoljuba, na božjega Odrešenika Jezusa Kr., v čigar Srcu so vsi zakladi modrosti in vednosti.

Kdo bolj potrebuje velikih vzorov kot ravno mlad človek, mlad dijak. V živi podobi gleda mlad človek krepost, nje dejanje, le lepoto in dobroto. Čemu o kreposti samo govorim in mu samo z besedami priporočam krepostno dejanje, je to tako, kakor če mu kažem potrغانo, ovelo cvetje. Živi zgled pa je kakor svež vonjiv pisan cvet na travniku v sončni luči. Živ zgled kaže mlademu človeku, kaj je krepost, obenem pa mu vnema srce za krepost. V živem zgledu so najmočnejši nagibi za voljo. Pred živim zgledom morajo umolkniti vsi izgovori lagodnosti in lenobe. Odtod izrek: besede mičejo, zgledi vlečejo.

In kakor je potreben učencu in gojencu živ zgled, prav tako ga potrebuje tudi učitelj in vzgojitelj. Znana je beseda sv. Krizostoma: »Kaj je večjega nego voditi srca, nego mladostne nravi likati? Za večjega nego vsakega slikarja, vsakega kiparja in kar je še podobnega, za večjega imam njega, ki zna duše mladih ljudi vzgajati (In cap. Math. Hòmil. 60). Sv. Bazilij pa pravi: »Učitelj in vzgojitelj se mora oblikovati v izkušnji in potrpežljivosti; z očetovskim usmiljenjem in resno besedo naj pogrāja pogrške pri dečkih, za posamezne napake naj izbira posebne pripomočke.« Predvsem pa se zopet zahteva od vzgojitelja lep zgled vzgojitelja samega. Na mladega človeka mnogo bolj vplivamo s tem, kar sami delamo, kakor pa s tem, kar mu govorimo. Ne tisto, kar rečemo drugim, ampak tisto, kar odrečemo samim sebi, nam daje vzgojno moč v življenju. Vsi pa, ki imamo dejansko z mladino opravka, predobro čutimo, da je vse to dostikrat težko. Koliko razočaranj doživi človek v šoli, koliko zdravja izgubijo mnogi učitelji in vzgojitelji, koliko bridkih ur prinese vsakemu vestnemu učitelju njegova služba. Saj so že stari Rimljani govorili: Quem dii odere Paedagogum fecere, kogar so Bogovi sovražili, so ga pedagoga naredili. Ko smo bili v semenišču, nam je tolikrat ponavljal pok. prelat dr. Lesar: Das Priesterleben ist ein Opferleben: Služba duhovnika je žrtev in prav isto bi lahko rekli o učiteljskem stanu. Baš zato pa potrebuje tudi učitelj in vzgojitelj vzora, zgleda, ki ga bodri, tolaži, dviga, ki mu daje moči, da se žrtvuje in ostane zvest svojemu zvanju.

Oba torej, gojenec in vzgojitelj, učenec in učitelj potrebujeta živega zgleda. In kje ga hočeta iskati, če ne pri božjem Odrešeniku J. Kr.?

Kdo bi mogel v kratkih potezah narisati Kr. v njegovem življenju? Kakor se še nobenemu slikarju in kiparju ni posrečilo Kr. zadostno izraziti po telesu: tako še nikdar noben govornik ni prav popisal Kr. po njegovem duhu. Krščanstvo ima neoporečno brez števila velikih svetnikov, toda največji med njimi so le medli posnetki Kristusa. Kakor pred soncem zbledi svit najsjajnejših zvezd, tako izgine pred Kristusom vsa druga svetlost. O njem edinem v vsej človeški zgodovini se sme reči: Vse je prav naredil in vsak svoj korak je zaznamoval z dobroto in z nedopovedljivimi čednostmi. Edino On je lahko stopil pred svoje najzagrizenejše sovražnike in jih je vprašal: Kdo izmed vas me more greha obdolžiti? Da sodnik sam, Pilat prizna pred vsem ljudstvom: Jaz ne najdem na njem nobene krivde in Juda izdajalca tira v obup grozno prepričanje: Nedolžno kri sem izdal. . . Nihče ne more biti čistejši, svetejši, modrejši, dobrotljivejši — kot je bil Jezus. On sam stoji tu pred očmi človeštva tako dobrotljiv in mil pa brez slabosti; tako goreč za resnico in pravico, pa nič nestrpen; tako trden in stanovitven pa brez trdovratnosti; tako ponižen in skromen, tako krotak in potrpežljiv in tako poln ljubezni. . . (Duhovni Pastir, Ljubljana, 1914, stran 77—78).

O zares! Kristus je nedosegljiv vzor kremenitega značaja. V njem ni nič srednjega, nič povprečnega. Naravno, da je moral celo Renan, ta največji ubijalec Kr. božje narave, priznati na koncu svoje zločinske knjige *Vie de Jésus*: »Jezus je najvišji izmed stebrov, ki kažejo človeštvu, odkod prihaja in kam naj stremi. V njem je gосто strnjeno vse, kar je v človeški naravi dobrega in velikega. . .« In prav zadnji stavek Renanove knjige je ta: »Vsa stoletja bodo oznanjala, da med zemeljskimi sinovi ni bil rojen večji od žene.« (Hans Helling, *Das Leben Jesu von Ernst Renan*, Leipzig 1893, Reclam, str. 319—320.)

Predragi v Gospodu! Učenec in učitelj, gojenec in vzgojitelj potrebujeta živega vzora. Kr. pa je najvišji vzor. Zato pa se vrnimo v teh zmedenih časih nazaj k Njemu, ki je Pot, Resnica in Življenje, vrnimo se k njemu v zasebnem in javnem življenju, v naših družinah in šolah, skušajmo upodabljati vsi učitelji in učenci in vzgojitelji in gojenci svoja srca po njegovem srcu. Moder mož pravi: Zdi se, da nikdar ni bil Kr. tako tuj kakor danes, ko oznanjajo razni preroki vero razuma, vero narave, vero sonca, vero domovine, vero nacije, vero večne energije snovnosti, vero človečanstva ali pa iščejo za kršč. surogat v blodnjih misterijih okultizma, spiritizma, teozofije itd. In vendar Kr. ni bil človeštvu še zlepa tako potreben kot danes. Na nas je, da Kr. postavimo vprav v našo dobo, da ga vzljubimo tudi mi moderni ljudje in sicer vzljubimo Kristusa kot ga nam podaja evangelij Kr., ki je čudodelnik, ki je od mrtvih vstal, Kr. kakor so ga zadivljeni motrili in občudovali prvi kristjani, Kr., ki nosi na sebi pečat pristne božanske veličine, ki je po svoji edinstveni modrosti v nadnaravnem znanju Vsemogočni, čudotvorni volji in božje samozavesti blesteči odsev božanstva samega. (Praedicate, Ljubljana, 1934, stran 130.)

Zato mi zopet hodi na misel beseda, ki jo je govoril naš že zgoraj imenovani vladika Strossmayer v programatičnem govoru ob otvoritvi zagrebškega vseučilišča, zbranim visokošolcem in zboru vseh vseučiliških profesorjev (Tade Smičiklas: 1906, s. 308), rekoč: »Vsakdo izmed vas imej sv. pismo. In kadarkoli ti klone duh pod težo študija, tedaj odpri sv. pismo zlasti ono nove zaveze. Vsaj zame je bil to vedno pa je še tudi danes najboljši oddih. Slednji izmed vas imej poleg svoje postelje križ, pa reci vsako jutro in vsak večer svojemu božjemu Učeniku: Ti o Jezus si Pot, Resnica in Življenje. Ti me vodi, ti me krepi, Ti me hrani, Ti si, čeprav nisi imel, kamor bi svojo glavo položil, posvetil vse svoje življenje neumrljivi resnici in pravici, ki naj svet obvlada. Daj, da tudi jaz istemu svetemu namenu posvetim ves svoj čas, vse sile svoje duše, posebej v moji mladostni dobi! Ti, Gospod, si me s svojo Krvjo storil za svojega brata, Ti si me s svojo božanstveno smrtjo dvignil na višjo stopnjo življenja, zato posveti tudi moje žitje in bitje in daj, da kakor si Ti sam po svoji človeški naravi postal podoben meni, postanem podoben tudi jaz Tvojemu vzvišenemu vzoru, da postanem od dne do dne pobožnejši in za vsako delo sposobnejši. Daj mi, Gospod, da pod bremenom svoje božje službe ne omahnem in stori, da mi bo jarem, ki ga nosim, lahak in sladak!« Tako je govoril dr. Strossmayer ob slavnostnem dnevu in isto veljaj meni in učiteljem in gojencem za sedanj in bodoči čas ob 60 letnem jubileju mešč. šole.

K o n e c

Hvaležnost našim prednamcem. Povsod Boga in še bliže h Kristusu: v tem trojnem klicu naj se torej vrši naša proslava v tem božjem hramu. Skušajmo se zediniti v teh mislih in enega duha in enega srca molimo s sv. Cerkvijo: Iz srca te zahvalimo Vsemogočni Bog, za vse milosti in dobrote, ki smo jih bili tekom 60 let deležni. Odpusti nam, kar smo v teh letih hudega storili ali dobrega zamudili. Blagoslovi nas, da bomo vse, kar je dobro, resnično želeli in vestno izvrševali. Varovati se hočemo vsega, kar bi Tebe žalilo, in živeti hočemo po svetih naukih, ki vodijo k Tebi. Vsem našim učiteljem in našim dobrotnikom poplačaj njih trud in njih dobrote z večnim življenjem. Amen.

Za roditeljske sestanke

Bratkovič Anton

Šola in dom

A. M. Slomšek: Šola in dom sestrici dve,
Nobena brez druge biti ne sme.

Že iz teh vrstic moremo razvideti, kako velik učitelj je bil naš Slomšek. Nimam sicer namena, da bi v tem spisu razglabljali o Slomškovi vzgojni in učni obliki, vendar se pa moramo zavedati, da je tudi Slomšek

poznal do potankosti tako zvano »novo« šolo. Slomšek je uvidel, da šola sama ne more ničesar pravega ustvarjati brez sodelovanja roditeljev. Zavedati se moramo, da živi šoloobvezni otrok vsak dan pod dvojnimi vplivi: Dopoldne je v šoli, popoldne pa doma pri starših ali drugih ljudeh. Dobro vemo, da doma podro čestokrat v trenutku vse, kar je šola s težavo ustvarila. Čeprav učitelj pozna vsa novejša pedagoško-didaktična načela ter jih zna uporabljati v šoli, vendar vse znanje ne pomore k pravemu uspehu, zlasti vzgojnemu, ako ne sodelujejo tudi starši, ki so že bili prvi vzgojitelji naših učencev bodisi v idealnem ali obratnem smislu vzgojnega načina. Prav tako ostane vzgojni vpliv staršev večinoma odločilen tudi v šolski dobi, ker otrok je vendar največ doma, pri roditeljih itd.

Za ugodne vzgojne in učne uspehe je nujno potrebno, da smo s starši v stiku, da prirejamo torej redne roditeljske sestanke. Na tak sestanek povabimo očete in matere naših učencev. Izkušnja je pokazala, da je priporočljivo prirejati roditeljske sestanke v zimskih mesecih, ker imajo starši pozimi več časa ter so tudi bolj spočiti. Za sestanek bomo uporabili vedno nedeljo, in sicer vsakikrat popoldneve. (Dopoldne, po službi božji, se mudi ljudem na vse strani, zlasti matere-gospodinje hite domov, možje pa radi pokramljajo pri cerkvi.) Udeležba staršev na prvem sestanku je navadno odlična, ker mnogi pridejo v šolo iz radovednosti, češ, kaj bo povedal učitelj novega. Ako na prvem sestanku govori učitelj večinoma sam, je udeležba roditeljev na prihodnjem sestanku manj zadovoljiva, zlasti še takrat, če je učitelj na prejšnjem sestanku preveč moraliziral. Tak način je podoben cerkveni pridigi, kjer mora biti tišina. Ljudje se dolgočasijo in možakarji že grabijo za klobuke. Ljudje ne marajo poslušati dolgih nauk, ker se še niso navadili na take sestanke. Zato bomo govorili na prvem roditeljskem sestanku o pomenu takih sestankov. Nato bomo pustili največ besede staršem. Učitelj naj stavi n. pr. vprašanje: »Kaj vam je in kaj vam ni všeč na naši šoli?« — Navadno se javljajo k besedi najprej možje, posebno kakšen član krajevnega šolskega odbora. Iz takega razgovora, ki je neprisiljen, pridemo na različne zadeve, morebiti take, ki niso v zvezi z vzgojo. Saj pa tudi ni potrebno, da bi že govorili samo o naših učencih. Pravijo, da je navada »železna srajca«. Tako moramo ljudi šele navaditi na roditeljske sestanke. Mnogi starši se sramujejo govoriti, čeprav imajo zelo lepe misli. To pa zato, ker je mnogo poslušalcev in nastane tišina, ko se nekdo oglasi. Glavni pogoj za ugoden uspeh takega sestanka je, da govori učitelj čim manj, a tem več starši. Na prvih sestankih ne bomo obravnavali določeno snov, marveč naj prevladujejo razgovori. Pozneje se bomo že držali neke vodilne misli. Pri izbiri snovi za roditeljski sestanek se moramo strogo ozirati na krajevne razmere. Upoštevali bomo torej aktualnosti, n. pr. izrazito pijančevanje, kajenje, preklinjanje, surovosti itd. Glede raznih slabih navad ne bomo moralizirali, ampak bomo prikazali staršem posledice te in one nelepe navade. V tem pogledu nam prav dobro služijo tozadevni časopisni članki. Marsikje na kmetih nimajo časopisa. Ako se razume učitelj na to ali ono kmetijsko panogo (sadjarstvo, čebelarstvo, hmeljarstvo itd.), more odgo-

varjati na vprašanja. Učitelj, ki kaže nekaj razumevanja za kmetijstvo, pripomore mnogo k združitvi šole z domom.

Po novejših pedagoško-didaktičnih načelih se mora učitelj ozirati na duševnost svojih učencev, pouk mora biti torej individualen. Razumeti je treba, da ima vsak učenec dar za neko udejstvovanje, torej v šoli za neki predmet, v katerem ga je treba posebno d v i g a t i, torej zahtevati od njega nekaj več v tem predmetu kakor od onega učenca, ki kaže zanimanje zopet za kaj drugega.

Individualnost pouka pa moremo doseči edinole v zvezi s starši, ki bodo postali naklonjenejši šoli, ako jih seznanimo s težavami šolskega dela ter nam bodo manj zavidali počitnice. Tudi učenec se bo zavedal, da so učitelj in roditelji v stiku.

Da bodo roditeljski sestanki zanimivejši in privlačnejši, naj pripoveduje učitelj včasih zanimivosti iz splošnega življenja (nekaka ljudska uni-verza), ker kmetijski človek je hvaležen poslušalec. Tako si bomo polagoma pridobili z a u p a n j e pri odraslih in pri mladini, kar je najvažnejši činitelj v našem vzgojnem in učnem delovanju.

Za dobrobit mladine

Vinko Brumen

»Sedaj ti je deset let«

Ob začetku letošnjega šolskega leta je prosvetni oddelek kraljevske banske uprave v Ljubljani uvedel za nas neko novost. Izdal je drobno knjižico z naslovom »N a v o d i l a s t a r š e m o b v s t o p u o t r o k v s r e d n j o š o l o«. Na osmih straneh male oblike je želel starše poučiti v nekaterih vprašanjih, ki se tičejo šole in njih. Po domače jim je hotel razložiti, kaj je naloga srednje šole, kakšna je vloga pouka, domačega dela, ocenjevanja, vedenja in telesne vzgoje v šoli, obenem pa je naglasil pomen domačega okolja za otroka. Zadnja tri poglavja v knjižici so posebej posvečena razmerju med šolo in domom.

Knjižica gotovo ni le novost v naši šolski zgodovini, temveč tudi prav potrebna novost. Mnogi starši bodo mogli dobiti v njej pobudo, da bodo več razmišljali o vprašanjih, na katera se jim je doslej odgovor zdel umeven sam po sebi. Seveda je knjižico izdala šolska oblast, ki skrbi v prvi vrsti za uspeh v šoli ter s tega stališča daje staršem navodila, kaj naj store in kaj naj opuste, da bo mogla š o l a v svojem delu uspeti. Knjižica sama pa priznava, da »poglavitna in temeljna vzgoja je družinska vzgoja, ker gradi na vedno živih silah nagnjenja in zaupanja, razumevanja in zvestobe. Z a j e m a i z s t a l n e l j u b e z n i, z a t o j e t r a j n a i n g l o b o k a« (5). In ob teh besedah mi je nehote prišlo na misel, da bi morda ne bilo nápak, ko bi kak oče ali kaka mati, ki res živi svojim otrokom in njihovi vzgoji, napisal ali napisala v prav kljeni obliki nekaj misli, kaj naj bi po njegovem ali njenem mnenju

šola storila in kaj opustila, da bo tudi prizadevanje doma kar najbolj uspelo. To bi bilo prav zanimivo dopolnilo pričujoče knjižice ter bi s svoje strani tudi lahko pomoglo k čim boljšemu razmerju med šolo in domom, in k čim boljšemu uspehu celotne vzgoje, domače in šolske, ki je prav za prav vendar le ena sama. Seveda — Bog nas varuj kakih neplodnih polemik!

Ob tej zanimivi novosti v našem šolskem življenju se morda ozremo za kakimi sličnimi primeri v tujini. Posebno v Angliji sem našel nekatere, ki bi pač tudi nas zanimali. Seveda so tam šolske prilike čisto drugačne. Ne morem v tej zvezi opisati celotnega angleškega šolskega sistema, to bom skušal storiti ob kaki drugi priliki. Naglasim pa naj vendar, da je angleško šolstvo zelo staro in obenem zelo mlado. Nekatere redke šole se ponasajo z večstoletno tradicijo, druge so stare nekaj let ali največ — desetletij. Veliko šol je privatnih (bi mi dejali), ostale so javne ustanove. Razen tega ima Anglija kar nekaj stotin tako imenovanih krajevnih šolskih oblasti, ki dejansko vodijo in organizirajo šole po svojih nazorih in po potrebah svojega okoliša. Mnogo svobode imajo tudi šolski vodje. Pravi šolski sistem pri tem šele nastaja.

Umljivo je, da je na Angleškem le malo ljudi, ki se v pravem gozdu najrazličnejših šol vsaj za silo spoznajo. Mnogo truda me je često stalo, da sem zvedel kako malenkost, ker pač nisem naletel na človeka, ki bi to vedel. Marsikdaj sem kot tujec opozoril Angleže na stvari, ki se jih sami niso zavedali, a so mi takoj pritrtili. Večkrat mi je kak učitelj ali šolski vodja odgovoril na vprašanje: »Na naši šoli je to tako.« Kaj in kako se vrši to drugod, desno in levo, zgoraj in spodaj — ni vedel.

Sedaj pa si predstavite kakega očeta in mater, ki hočeta dati otroka v šolo. Kam — je seveda najtežje vprašanje. Da mora najprej v ljudsko šolo, je tudi tamkaj umljivo (vsaj za manj premožne), toda — kam potem? Na to vprašanje skušajo odgovoriti razne šole same, privatne kot javne. Oboje izdajajo rade nekake prospekte, kjer opisujejo šolo ter delo v njej, obenem pa navajajo izpite, katere lahko učenec napravi (ti namreč igrajo v angleškem šolskem življenju veliko važnejšo vlogo ko pri nas). Prav tako seznanjajo starše z višino šolnine in morebitnih drugih dajatev za šolo ter opozarjajo na prometne zveze s šolo, kar je vsaj v Londonu tudi važno.

Pravi namen takih spisov je pridobivanje otrok za določeno šolo ter pridejo najbolj prav staršem, ki si lahko izberejo neko šolo ter plačajo, kolikor ta terja; dajatve so namreč često zelo občutne. Težje je staršem, ki tako ne morejo. Tudi za njihove otroke oblasti skrbijo — v raznih delih države različno — toda ljudi je treba s tem seznaniti.

»Londonski grofijski svet«¹ je ena izmed krajevnih šolskih oblasti,

¹ »London County Council« — County = grofija, upravna enota kakor naša bavinovina, a navadno manjša; ne načeluje pa ji morda grof, temveč predsednik grofijskega sveta. Ker se v tem članku ne morem spuščati v podrobnosti, opuščam po možnosti angleške nazive oblasti, šol itd. ter jih skušam označiti z našimi izrazi, ki največkrat niso prevodi, temveč iz našega šolskega in upravnega življenja vzete odgovarjajoče oznake. Razlike med obojimi bom razložil kdaj drugič.

menda ena izmed najnaprednejših v deželi. Ta vodi šolstvo bolj krepko in ga je v marsičem bolj poenotil, kakor se je to zgodilo v ostalih upravnih enotah. Kar najbolj je »Londonski grofijski svet« uredil tudi možnosti študija in šolanja za otroke revnejših slojev. Tukaj se vrši načrtna izbira (izpiti), najboljši učenci (če so revnih staršev) dobivajo posebne podpore, drugi prosta mesta in ugodnosti znižane šolnine v srednjih šolah, slabši lahko vstopijo še vedno v nekake »meščanske« šole itd. Vsak, tudi najslabši učenec pa lahko vendar gre v srednjo šolo, če ga kaka sprejme in če ga mislijo vzdrževati starši sami.

Po smernicah osrednje šolske oblasti naj bi učenci prestopali v katero koli vrsto višje šole, ko bi izpolnili enajsto življenjsko leto (to označujejo z 11 +). Malo prej se vršijo izpiti, ki omogočajo izbiro za podpore itd. Še prej pa razdeljujejo učencem in učenkam v osnovnih šolah knjižice, ki naj bi opozorile njih in starše o važnosti odločitev, pred katerimi stojijo. Dva primera sem prinesel s seboj; eden je namenjen dečkom, drugi deklicam. Besedilo je v bistvu v obeh isto, le prirejeno je za dečke ali za deklice; slike, ki so raztresene med besedilom, pa so različne.

Brošurica razmeroma večje oblike obsega 6 listov. Na barvanem ovitku je tiskan naslov: »Now you are ten« — »Sedaj ti je deset let«. Otrok, ki knjižico odpre, zagleda na drugi strani prvega lista najprej sliko dečka, stoječega na višji izmed dveh stopnic (dve šolski stopnji) in ogleduje drugo sliko pred seboj. Od njega stran vodi cesta z miljnimi kamni: 9, 10, 11. Nato se cepi v troje poti, od katerih vsaka vodi k enemu poslopju z napisi: srednja šola, »meščanska« šola, višja ljudska šola. Za temi tremi je še troje drugih poslopij, na vrhu univerza in tehnični kolegij, med njimi pa se križajo poti, kakor so pač možni prehodi z zavoda na zavod.

Čim si je deček ogledal sliko, lahko začne brati na naslednji strani, nasproti slike. Besedilo je nekako pismo ali poslanica, ki govori naravnost in osebno mlademu bralcu ter se končuje z datumom in podpisom »načelnika prosvetnega oddelka«. Ta vodja londonskega šolstva nagovarja dečka (in deklico): »Več let si bil zares srečen v 'otroški' in 'osnovni' šoli, sedaj pa moraš pogledati nekoliko naprej. Deset let ti je sedaj, ali kakor pravimo, v enajstem letu si. Ali veš, da je lahko to leto eno najvažnejših v tvojem šolskem življenju? Razložiti ti hočem, zakaj tako, in pokazati ti hočem nekaj možnosti izbire, ki stopajo pred londonskega otroka približno tvoje starosti. — Rad bi, da pokažeš to knjižico svojemu očetu in materi, ko jo sam prebereš, ter se pomeniš z njima, kaj bi onidva rada, da storiš, in kaj sam misliš, da moreš najboljšega storiti.«

Za tem uvodom knjižica razlaga sliko na nasprotni strani ter tako otroka seznanja z obsegom izbire in odločitve. Nato tolmači možnosti vstopa v razne vrste šol (izpiti, podpore, prosta mesta . . .), obenem pa že tudi tolaži otroka, da bo imel še enkrat možnost izpita dve leti kasneje, če tokrat morda ne bo uspel, oziroma da kljub vsemu lahko gre v vsako šolo, če ga kje sprejme in če starši hočejo ter morejo plačevati zanj.

V drugem delu knjižica pripoveduje, kaj so srednje, »meščanske« in višje ljudske šole, kaj hočejo in kako vrše svoje delo, obenem pa naznačuje,

kam bo učenec mogel priti iz kake šole. Posebno pažnjo še posveča tistim, ki bodo ostali v višji ljudski šoli: »Nikar zmotno ne mislite, da je višja ljudska šola manj važna vrsta šole, ker tisti, ki dobe podpore, odhajajo v srednje ali »meščanske« šole, ali ker učenci, ki ostanejo v višji ljudski šoli, to običajno prej zapuščajo ko njihovi tovariši v srednji ali »meščanski« šoli! Vsaka vrsta šole je prav tako važna, ko katera koli druga. Edina razlika je ta, da vsaka šola zbira drugačne otroke. Tako tudi vsaka šola na drug način uči svoje učence.«

Tretji del knjižice je v glavnem namenjen staršem otrok. Njih kratko opozarja na nadaljnje možnosti šolanja otrok, posebno še na nižje tehnične in umetnostne šole. Obljublja novo knjižico, ki jo bodo otroci dobili, ko jim bo dvanajst let.

Te druge knjižice ne poznam. Kolikor pa morem tukaj ugotoviti in kolikor sam poznam ves sistem, lahko mislim, da ta seznanja dečke in deklice zlasti s strokovnim šolstvom in z drugimi možnostmi vstopa v poslovno življenje. Tako stoji tudi ob tej, in morda še pozneje ob kakih prilikih, šolska oblast staršem in otrokom na strani z lahko umljivimi informacijami.

Zavoljo popolnosti naj omenim še dvoje drugih brošuric. Izdala jih je lansko leto neka druga krajevna šolska oblast, namreč »Middlesex County Council«, prosvetni oddelek. Naslov jima je drugačen: »Aid to Students Handbook«, po naše morda: »Priročnik o pomoči dijakom«. V teh dveh oblast dijake svojega okrožja le opozarja na različne vrste pomoči (podpor, posojila . . .), ki jo lahko dobe, ter naznanja pogoje. Kolikor sem zvedel, kakšnega kašipota, sličnega londonskim brošuram, ta oblast lani ni izdala. Tudi drugje česa podobnega nisem zasledil.

Ali se mi lahko ob teh zgledih česa naučimo? Gotovo naše šolstvo ni tako zamotano ko angleško ter ga je lažje umeti. Toda naši otroci z desetimi leti in njihovi starši dostikrat tudi ne vedo, v čem je razlika med vrstami srednjih šol (gimnazija, realka . . .), še manj vedo kaj o drugih možnostih višje izobrazbe (ki jih je pri nas tudi odločno premalo). Kar se meščanskih šol tiče, pa si menda vobče nihče ni na jasnem, kaj nam pomenijo, kaj naj storimo z njimi in z njihovimi učenci. Tudi »malega maturanta« srednje in absolventa meščanske šole bi bilo vendar dobro opozoriti na razne možnosti nadaljnjega študija ali vstopa v službo; ob tem se bomo tudi sami najbolj zavedli, česar nam še manjka.

Kaj pa z dečki in dekleti, ki so dovršili in zapustili ljudsko šolo? Tudi te bi bilo treba opozoriti na razne poklicne tečaje in strokovne šole (kmetijske, gospodinske, obrtne . . .), pa še na druge možnosti, ki lahko dvignejo njihovo izobrazbo (zadružna šola in še morda kaj).

V vseh takih navodilih bi mogli povedati tudi kaj o možnostih zaposlitve v posameznih strokah ter posvariti pred študijem, ki začasno ali trajno ne vodi do nikakega posla.

Led je pri nas prebit, odkar smo dobili »Navodila staršem«. Morda se jim vendar polagoma pridruži še to in ono. Toda — hitimo počasi, o čemer bi se zopet mogli s pridom učiti pri Angležih.

Iz šolske zgodovine

Iv. Strukelj

O razvoju šolstva na Viču

III

Vič dobi novo šolsko poslopje

(Dalje.)

Po dobrih 10 letih so že morali pričeti Vičani z zgradbo drugega šolskega poslopja. Kje naj stoji, ni bilo več preprirov. Naselitvi Glinc in Rožne doline sta jasno kazali, kje naj stoji. Otvorjena je bila 18. septembra leta 1911. Stavba stoji ob Tržaški cesti in napravlja na popotnika imponanten vtis. Ima 14 učnih sob, stanovanje za šolskega upravitelja, pisarno, konferenčno sobo in šolsko telovadnico. Za poslopjem je obširno dvorišče, ki služi za telovadišče in igrišče. Dalje je šolski vrt, ki meri 20 arov.

Kakor je stavba navidez veličastna, ima vendar vse polno pomanjklivosti. Prva velika napaka je, da je šola preblizu zelo prometne ceste. Ropot s ceste moti in otežuje pouk, prah pa kvari zdravje učencev. Kje je bila tedanja nadzorojoča šolska oblast, da je to dopustila? Pravijo, da so skopali temelje po navodilih predsednika kraj. šol. sveta ter jih zazidali preden sta prišla nadzornik in inženir, da bi točno odmerila stavbišče. Zmagala je predsednikova volja, napaka pa bo ostala, dokler bo služilo poslopje šolskim namenom. Druga napaka pa je ta, da je tudi to poslopje premajhno. Otvoritev tega šol. poslopja je bila še sijajnejša kot prvega. Blagoslov je izvršil stolni dekan in kanonik ljubljanski, g. Matija Kolar. Deželni šol. svet je bil zastopan po deželnem šolskem nadzorniku Fr. Hubadu. Deželni odbor je zastopal g. odbornik Iv. Zajc. Okrajni šol. svet sta zastopala gg. višji okr. komisar Hofbauer in okr. nadzornik Fr. Gabršek. Krajni šol. svet je zastopal g. Andrej Knez, predsednik, občino pa župan Fr. Oblak. Učiteljstvo je zastopal g. Jernej Ravnikar, nadučitelj in deželni poslanec.

Zbrano šolsko mladino in vse navzočne je najprej pozdravil g. kanonik, ki je tudi razjasnil pomen cerkvenega blagoslova. Delo, ki nima božjega blagoslova, je brezuspešno. Tudi pouk v šoli bo brezuspešen, če ne bo slonel na verski podlagi. Gospod predsednik Knez je v svojem govoru kazal na velike stroške, ki jih ima občina z zgradbo novega šol. poslopja. Nadeja se, da bodo donašali ti stroški, žrtvovani za šolo, visoke obresti v lepih in koristnih naukih, ki jih bo prejemale mladina v šoli. Gosp. okr. nadzornik je razvijal v svojem govoru zgodovino šole in navduševal k patriotični vzgoji mladine. Gosp. deželnemu odborniku Zajcu je ugajala vzajemnost med duhovščino in učiteljstvom, ki jo je opazil na Viču. Glavarjev zastopnik je bodril mladino k pridnosti in vztrajnosti in poudarjal pomen, ki ga ima šola za poznejše življenje. Gospod nadučitelj in deželni poslanec Ravnikar se je držal v svojem govoru Slomškovega reka: V župniji bodi šola poleg cerkve najlepše poslopje. Apeliral je na šol. mladino, naj se i ona zaveda tega reka in naj kaže to zavednost po lepem vedenju in življenju. Zahvalil se je vsem, ki so pripomogli k tako lepi stavbi in je obljubil v imenu učiteljstva, da bodo vzgajali mladino po § 1. državnega šolskega zakona, ki pravi: Ljudski šoli je namen, vzgajati otroke nraavnoversko, razvijati jim duševne moči, oskrbovati jih s potrebnimi znanostmi in z vednostmi v nadaljno izobraževanje ter dajati jim pravo podlago, da bodo enkrat vrli ljudje in državljani. Pozival je starše, naj podpirajo pri vzgoji učiteljstvo, kajti, če kje, tedaj so združene moči potrebne pri vzgoji in pouku. Nastopili sta bili tudi dve učenki; ena je deklamirala dnevu primerno pesnitev, druga je v nevezani besedi izrekla zahvalo vsem udeležencem.

S tem je bila končana slovesna otvoritev drugega šol. poslopja, ki je stalo 180.000 kron. Zgradil ga je g. Marinčič z Glinc.

Vsi razredi iz stare šole in iz privatnih lokalov so se preselili sedaj v novo šolsko poslopje. Število šoloobveznih otrok je bilo 816, obiskovalo pa je šolo 714, 102 sta hodila v ljubljansko srednjo pa tudi v druge šole. Šola je tedaj že leta 1911/12 imela 6 razredov in 7 vzporednic, a leta 1912/13 je dobila še 8. vzporednico. Tedaj komaj po dveh letih že zopet vse učne sobe zasedene: 6 temeljnih razredov in 8 vzporednic = 14, kolikor učnih sob ima poslopje. Število šoloobveznih otrok v tem letu 926, šoloobiskujočih 807.

Šolsko leto 1913/14: Teža leta sta izstopila iz krajevnega šolskega sveta gg. Knez Andrej, ki je bil predsednik, in Petrovčič Jurij, odbornik. V šolski kroniki sta oba opisana kot prijatelja šole in učiteljstva, zakaj pa sta bila izstopila, ni navedeno. Prvega avgusta leta 1914 je bila šola v veliki nevarnosti, ker je poleg nje gorelo poslopje Marije Zadnikar. Ogenj pa se šol. poslopja ni prijel in druge škode na šol. poslopiju ni napravil kot nadučiteljevi družini velik strah.

Tudi 18. avgusta leta 1914 je grozen naliv napravil na šolskem vrtu in dvorišču mnogo škode, ker je voda odnesla v potok Glinšco mnogo vrtno zemlje in z dvorišča pa peska. Število šoloobveznih otrok je to leto narastlo na 954, šoloobiskujočih na 844. Povprečno je prišlo po 60 otrok na eno učno osebo. Zanimivo je tudi to, da je bil nadučitelj že tedaj oproščen razrednega pouka. Bil je to prvi tak primer v tedanji Kranjski. (Dalje.)

Književne vesti

Almanah kraljevine Južoslavije. Izšel je v tisku v Zagrebu prvi del V. zvezka teža almanaha za l. 1938/39. Ta del ima naslov »Naša zemlja« ter donša geopolitični pregled Južoslavije. Ima posebne preglede naše nacionalne geografije, geofizike, geologije, etnografije, arheologije, umetnosti in prvi pregled vseh naših muzejev in starih gradov Južoslavije, vse kar je ustvarila priroda in narod in kar tvori bogastvo naše narodne kulture. Almanah obsega vse glavno, kar mora vsak kulturni človek o svoji domovini vedeti. Predplačilo za V. zvezek, za kompletno izdanje (štiri dela) 300 din. Za posebno izdanje (dva dela) 175 din. Naslov Glavnega uredništva je Zagreb VI, Žerjavičeva ulica 4.

Navodilo staršem ob vstopu otrok v srednjo šolo. Izdal Prosvetni oddelek kraljevske banske uprave v Ljubljani. Knjižico so prejeli ob vpisovanju brezplačno vsi starši prvošolcev državnih in zasebnih srednjih šol v banovini. Obsega sledeče važne odstavke: Starši, Naloga srednje šole, Pouk, Domače delo, Ocenjevanje, Vedenje, Telesna vzgoja, Domače okolje, Šola in dom, Govorilne ure, Nesoglasje med šolo in domom. Več se na to navodilo ozira v tej številki »Šlov. Učitelja« razprava gospoda V. Brumna »Sedaj ti je že deset let« na str. 301.

Ob dvajsetletnici Južoslavije. Mladinski zbori za ljudske, meščanske, srednje in učiteljske šole. Zbral in uredil Luka Kramole. Izdala in založila Banovinska založba šolskih knjig in učil. — Zbirka obsega rodoljubne

in narodne pesmi, skupaj 20 mladinskih zborov. Skladbe so prav dobro uporabne in razločno postavljene na lepem močnem papirju. Za geslo stoji pomenljiva pesmica dr. A. Debeljaka, ki je tudi tu uglasbena. Druga kitica se glasi:

V vek procvitaj nam država,
zdrav naj bo nje močni kralj.
Južoslavije naj slava
stalno raste v šir in dalj.

Knjižica se dobiva v Banovinski zalogi šolskih knjig in učil v Ljubljani in stane 28 din. F. L.

Vzajemnost katoliških Slovanov. Poročilo o kongresu zveze Slovanskih kat. akademikov in seniorov (Slavia Catholica) v Ljubljani od 19. in 22. julija 1937. Založil Slovanski klub v Ljubljani 1938. — Knjiga ima poročila krož deset poročevalcev v slovenskem, češkem in poljskem jeziku in mnoge resolucije. V uvodu predstavlja prelat dr. Fr. Grivec o idejnem programu za skupno zvezo in skupni nastop Slovanov. Trenja med večjimi katoliškimi slovanskimi narodi, med Poljaki in Ukrajinci, Poljaki in Čehi, Čehi in Slovaki pretresajo neugodno slovansko akademsko zvezo, a ideja te zveze je vendar zelo močna. Preteklost spominja na panonskega kneza Koclja, slovenska Panonija v 9. stol. na skupno mejo z Moravsko. V posebnem poročilu kongresa govori gospod prelat nadalje o slovanski ideji kneza Koclja in škofa A. M. Slomška. Gospod Fr. Stele ima obširno poročilo o skušnjah dosedanjih med slovanskih stikov (str. 17).

On navaja: »Prizadevanja za slovansko vzajemnost lahko razdelimo na štiri glavne skupine: na teorijo slovanske vzajemnosti, na praktično izvajanje literarne ali bolj kulturne vzajemnosti, na politično in končno na duhovno vzajemnost.« Sledilo je predavanje Drago Obržana iz Maribora »Slovani v izseljeništvu« i. dr. V resoluciji priporoča kongres, kako bi se doseglo čim globlje sodelovanje med slovanskimi narodi. F. L.

Foerster: Življenje modrost. To knjigo izdala Delavska založba v Ljubljani. Da moramo svojim bralcem v malem pokazati vso zanimivost in lepoto knjige, priobčujemo v tej številki med Beležkami eno izmed njenih številnih poglavij, in sicer »Moč dobrote«. Kdor le more, mu priporočamo, da si knjigo naroči že v subskripciji do 31. decembra 1938 za ceno 120 din, ker naklada ne bo visoka in bo pozneje knjiga dražja. Plačuje se lahko tudi v mesečnih obrokih po 20 din.

Podkóren. Crstice iz preteklosti vasi in gorenjske Doline. Zbral Jožef Volc, stolni kanonik, Ljubljana 1938. — Knjižica je opremljena bolj za turiste, ki obiskujejo Planico in gornjo Savsko dolino. V njej je največ zgodovinskih podatkov o razvoju prometa na Kórenskem prelazu na Koroško in Italijo. Iz knjige vidimo, koliko so ljudje morali delati s tlako za ceste. Po vseh avstrijskih deželah so bili delavci plačani, na Krajnskem pa nič, tudi so tlačani morali rabiti svoje orodje in vozove in bili vedno pod stroгим nadzorstvom. Cestno delo je zato bilo močno zasovraženo. V Podkórenu je živel nemški pesnik Zusner, ki je izdal l. 1842 prvi in l. 1862 drugi zvezek svojih pesmi in prevedel na nemški jezik nekaj Prešernovih pesmi (str. 23). Pri govoru o poštini postaji v Podkórenu zvmemo marsikaj o uredbi nekdanjih pošt; postiljen ali poštni sel je seveda nosil še cilindar, da je bil bolj veljaven. V Podkórenu je bival tudi znameniti angleški prirodoslovec-kemik in učenjak Sir Humphry Davy, ki je prav lepo opisal okolico. Pisatelj Volc mu je s temi vrsticami postavil dostojen spomenik. Iznajditelj Sir Humphry Davy je cenil religijo in o njej zapisal: »Vera je kakor jasna večernica na nebu življenja, in ta zvezda nam bo v drugem času — trdno upamo — jutranja zvezda, ki bo posijala skozi sence in mrak smrti.« Zaslovel je z iznajdbo varnostne svetilke za rudarje. H koncu knjižice so omenjeni še odličnejši Korénci. Eden — Jurij Volc — je bil stolni kanonik in vodja Alojzijevišča, umrl l. 1885. Bil je cerkveni pisatelj in vnet rodoljub. Zavzel se je vedno za slovenščino in rekel, da »ni divjaška in neolikana, pa tudi ne otročja ali premeška; ona je postavna in moška, kakor je Slovenec«. — Priročna in prikupljiva knjižica ima krog 80 strani in nekaj slik. Dobiva se v Jugoslovanski tiskarni in v prodajalnah »Putnika« ter stane 15 din. F. L.

Gustav Šilih, »Beli dvor«, 400 str. 8°, izdala Tiskovna založba v Mariboru, 1938.

To delo je mladinsko topel, večše stiliziran vzgojni roman za odraslo mladino. —

Prav zbog te neposredno vzgojne pristnosti in prepričevalne vsebine je »Beli dvor« naša najzanimivejša vzgojno-literarna knjiga. Pisatelj je v njem zajel vso toploto domače grude, domačega življenja in zlih hrepenenj po njej v Lovreka, ki mu je po trdi preizkušnji ob roki svojega učitelja-vzgojitelja uspelo, priboriti si nazaj »Beli dvor«, ki ga je njegovemu očetu iztrgal renegat Miklausin.

Mimo vsega vzgojno-leposlovnega daje knjiga točen vpogled v življenje našega kmeta na našem obmejnem ozemlju. Velik del njenega pomena leži prav v tem pravilnem pojmovanju narodne zavednosti ter v vzburjanju ljubezni do domače grude in do kmečkega stanu.

Lovrekov podvig, da se kot zapuščen planinski pastirček dokoplje do uka in izobrazbe ter s svojo vero vase in v zaupanju na Boga, s svojo poštenostjo, bistroumnostjo, značajnostjo in delavnostjo preмага vse težave in dospe do svojega cilja, da namreč postane gospodar »Belega dvora«, ta Lovrekov podvig sloni na moralni opori njegovega učitelja Urbančiča; le-ta ni zapustil svojega gojenca v nobenih težavah, zvesto mu stoji na strani, mu daje vzpodbudo in modre nasvete ter ga vodi do cilja. V učiteljevi osebi je podan globlji etos učiteljskega poklica. Kakor v nekaterih ljudskih povestih duhovnik, tako zavzema tukaj učitelj prvo mesto.

V vzgojnem pogledu prezentira ta roman zelo dozorelo delo, moti pa površna sodba o akademskih izobražencih.

E. Deisinger.

La suda stelo. Mesečnik za esperanto Posebno propagandno izdanje ima več srbskohrvatskih člankov. Med drugimi te-le: Organizacija esperantskega pokreta, Esperantska literatura, Čemu esperanto Slovincem? Esperanto v šolah, Mednarodni kongres esperantistov v Londonu. Nekaj člankov je slovenskih. O esperantu je »Slovenski Učitelj« lansko leto pod naslovom »Esperanto v praksi« na str. 48 in 121 prinesel več prav lepih odstavkov. »La suda stelo« izhaja že 7 let v Slavonskem Brodu in stane letno 12 din, posamezna številka 2 din.

Prospekt za večerni trgoški tečaj. Trgovsko učilišče Christofov Učni zavod v Ljubljani, Domobranska c. 15. Odobren od ministrstva trgovine in industrije in kraljevske banske uprave. — Ob 35 letnici zavoda je pojasnjen njega razvoj. Nad 5000 dijakov (-inj) je že do danes uspešno absolviralo to šolo. Dolga leta je bil ta zavod edina šola te vrste v Ljubljani. Sedaj je zavod v lastnem posloplju. Poleg redne dnevne šole pa obstoja na zavodu še posebni Večerni trgovsko-pisarniški tečaj za izobrazbo pisarniških moči. Tu se poučujejo predmeti: Knjižgovodstvo (eno-, dvostavno in ameriško, trgovsko računstvo, trgovinstvo, pravo z naukom o menicah, korespondenca (slovenska in nemška), pisarniška dela, slovenska stenografija, strojepisje (po desetprstnem sistemu), nemščina. Na željo se poučuje še nekaj drugih predmetov.

Sodobna naloga naše prosvete. Na taboru v Dolah pri Litiji dne 8. septembra je gospod ban dr. Natlačen govoril o narodni izobrazbi, in sicer tudi sledeče: Pa še eno narodno čednost si moramo pridobiti. To je notranja plemenitost, ki svojega prepričanja nikdar ne skuša izražati s surovostjo, kakim tuljenjem ali rjoventjem, ampak zna svojo sodbo izraziti tudi na način, ki vzbuja ugled. To polje ni več novo, saj je splošno znano, da so naše vrste že tako prekvasila ves narod, da se le še odtujena manjšina izkazuje in ponaša s kričaštvom in surovostjo. Naravno pa je, da je vsak posameznik v nemirnih dobah še večkrat postavljen med ljudi različnega prepričanja, zato je še bolj treba gojiti strpnost in smisel za mirno sožitje. Le tako se more v narodu ohraniti volja do dela. Sicer se pa vanj ugnezdi strupena zaigranost in zagrenjenost, to pa jemlje polet. — Ob vsem tem pa nikdar ne bomo nehali poudarjati, da breme prehaja na posameznika. Močni, izobraženi, značajni, zmožni posamezniki dajo močen, izobražen, značajan in zmožen narod. Narod, ki ima samo neke množice, ki se topo prerivajo sem in tja, nima dobre hrbtnice. Če bo na tisoče posameznikov do dna duše prepričanih, kako jim je kot narodnjakom in državljanom stopiti, bo tudi narod našel svoje mesto, s tem utrdil sebe in državo. Zato se bomo z veseljem in pogumom lotili tega obsežnega in nad vse pomembnega dela po naših domovih, dvoranah in društvenih sobah, saj vemo, da ne bo brez sadu, kakor doslej ni bilo. («Slovenec» 18. sept. 1938.)

Značajjeslovje kot veda. Značajjeslovje moremo samo približno smatrati kot veda. Značaj kot subjektološka tvorba je odvisen tudi od raznih živih elementov celotnostne človeške kulture in ne samo od činitelja dedičnosti, katerega ugotavljam lahko s racionalnimi metodami.

Kadar opredeljujemo značaje, tedaj lahko postopamo tako, da ali izhajamo od posameznika ter pri njem skušamo prodreti v duševno bistvo človeka na

podlagi njegovih gibov, načina življenja, izrazov, delovanja, pisave. Lahko pa se poslužimo tudi deduktivne metode, da izhajamo od kake skupine, družine, zajednice in razberemo njih celotni vtis ter ga prenesemo na posameznika kot reprezentanta te skupine, družine, zajednice. Ta metoda je še slabša, kajti s prav majhno verjetnostjo moremo trditi, da so splošni znaki kake posebnosti, ki smo jih odkrili na kakšni skupini, družini, zajednici itd. tudi lastni njenim posameznim reprezentantom.

Pri vsaki potezi, ki jo odkrijemo na značaju človeka, je latentna (prikrita) tudi nasprotna poteza. Vsak človek je vedno nekoliko nasprotje od tega, kakor se nam očituje, kajti k značaju ne spada samo to, kar človek je, temveč tudi to, kar bi rad postal. Značaj torej nikakor ni samo gola človeška narava z dedičnim činiteljem, temveč je tudi proizvod vzgoje miljeja, kulture, zaradi česar moramo pri določitvi značaja upoštevati tudi etični vidik (kako človek sprejema etične norme in se ravna po njih), politični in verski vidik.

Razvrstitev značajev v razne tipe pa priča le o nepoznanju bistva značaja; s tem pa je tudi povedano, da je značajjeslovje kot veda le približne vrednosti. Prememba miljeja, alkohol in mamila, stalni pritisk, strah, boleznin itd. morejo v človeku povzročiti tudi premembo značaja. E. Deisinger.

Moč dobrote. (Poglavje iz Foersterjeve knjige »Življenje modrost«, ki izide pri Delavski založbi v Ljubljani.) Pred davnimi časi nekoč je živel mogočen kralj, ki je s trumami hodil v tuje dežele in požigal vasi in mesta in prebivalce vlačil v sužnost. Svoja dela je dal izklesati v pečine in ko je čutil, da se mu bliža konec, si je dal iz ogromnih kamnov postaviti grobno palačo in svoje truplo je ukazal dejati v dragoceno mazilo, da bi mu smrt ne mogla do živega.

Toda njegovo ime ne živi med nami, obraz nam ne žari in srca nam ne utrip-

ljejo, kadar čujemo o njem. In prišel bo dan, ko bosta vihar in dež razdejala poslednji kamen njegovega spomenika in ko bo puščavski pesek vršal prek njegove sledi, ko da nikoli ni bil živel.

Pred dawnimi časi pa je živel tudi kralj, ki ni imel vojakov in ni prelival krvi in ni požigal hiš. Svojegega imena ni klesal v pečine, temveč v srca ljudi. Segal je grešnikom v roke, bolnikom nežno gladil vroče čelo, svetil z lučjo usmiljenja v bedo siromakov in do križa vztrajal v odpuščanju in potrpljenju. S tistimi, ki so ga najhuje preganjali, je imel največje usmiljenje in hrepnel je, da bi jih s svojim zgledom otel njih divjosti.

Ni si zidal grobnice kakor stari kralji — in vendar vidite, kako povsod v velikih mestih kakor v najmanjši vasi strmi v nebo hiša, posvečena njegovemu spominu, da, celo visoko nad človeškimi selišči blizu večnega snega zvoni kapelica v spomin na njegovo delo ljubezni — in danes po vsem svetu praznujejo sveto noč njegovega rojstva.

Glejte: moč dobrote je večja in trajnejša, kakor ves vojni hrup tega sveta. Vabi blodečega kakor luč očetove hiše v temnem gozdu. Nikoli se ne bojte, da sta dobrota in prisrčnost potrata. Vsaka prijazna beseda in vsaka velika ljubezen je nesmrtna, užuga roganje in v smeh in se tiho slavi v zapuščenih srcih!

Za banskega šolskega nadzornika pri prosvetnem oddelku kraljevske banske uprave v Ljubljani je imenovan gospod **F e r d o B o b i č**, prejšnji okrajni šolski nadzornik v Mariboru. Imenovani je postavljen poleg že prej samega tu delujočega gospoda prof. **M i l k o J e g l i č a**. S tem sta izpopolnjeni obe mesti banških šolskih nadzornikov, ki sta kot postavki v državnem budžetu.

»**Kritika sodobne šole in vzgoje**« je naslov novemu pedagoškemu listu, ki je nedavno prvič in drugič izšel. Izdal ga je šol. upravitelj **F r. S a m e c** pri Sv. Marku niže Ptuja. Kritika je nezadovoljna s tem in onim. Vest izprašuje tistim, ki iščejo novih poti, ker smo stare izgubili. Saj je prav, da čujemo tudi glas učitelja praktika, prav tako je »drugo plat zvona« včasih dobro slišati. Le bolj mirna in malo manj »pôprasta« bodi! vbn.

Shvaćanje radne škole u nas. Naš odlični prijatelj i suradnik ravnatelj **P e v a l e k** veli ocenjujući Metodiku **d r a M a n d i č a** ovo: »U pravi čas došla je s razloga, da onu pogrešnu jur-njavu nekih pedagoĝa tzv. »radne škole« svede na pravi put i mnoge zablude... ispravi kao... apostol čiste nauke, u kojoj... se ne zanosi nemogućim, da ne velim zapravo smiješnim...« »Ako se pojam škole rada tako shvaća, da skoro nema granice između igre i korisnog rada, onda taj pojam ne može korisno služiti za argumentaciju jedne metode.« (Dr. Mandič: Dom i škola 1935, br. 4, omot str. 3). — Op. Ur. Evo tako shvaćaju vrhovi naše pedagoške znanosti didaktični »rad« naših »radnoškolskih« skorojevića. — Ova je metodička raspojasanost plod § 44 školskog zakona od 1929, kojim je, kako sa zanosom likuje »Učit. Tovariš« (Ljublj. 12 XII 1925), »bila uzakonjena aktivna ali delovna šola, ki je vrgla iz tečajev Herbartove norme«. Poderano odijelo, gospodski cilindar. — Tako piše »Krščanska škola« v Zagrebu 1936, s. 15.

Razstavo slovenske povojne knjige je v začetku oktobra priredilo »Društvo slovenskih književnikov« v Ljubljani. Svoj prostor je sicer dobila tudi naša pedagoška književnost, a mnogo pretesnega. Pa tudi poročila v listih so pokazala, da pri nas pedagoških prizadevanj skoraj nič ne umemo in ne cenimo. vbn.

»**Pedagoško društvo**« v Ljubljani je že zopet začelo z vrsto svojih predavanj. Prvi je prišel tokrat na vrsto **P a v a o V u k P a v l o v i č** iz Zagreba. Svojemu predavanju je dal naslov »Vzgojiteljevo carstvo«. Govoril pa je največ o nevarnosti, ki preti pedagoškemu delu od sodobnih tendenc, da se vse življenje kar najbolj politizira. Po Pavloviću gibljeta kulturno življenje dve tendenci: skrb za **p r i r o d n i** obstanek (= politična tendenca), ki si ustvarja politično-gospodarsko organizacijo, temelji na moči ter ima obliko nadrejenosti in podrejenosti, ter skrb za **k u l t u r n i** obstanek (= pedagoška tendenca), ki skrbi za prenašanje kulturnih vrednot iz roda v rod ter temelji na ljubezni. Obe področji imata sicer marsikaj skupnega, ni pa

mogoče brez nevarnosti enega povsem podrediti drugemu, ker sta vendar pre različni. vbn.

Podkarpatski Rusi baje ustanavljajo svojo univerzo, pa iščejo vzorov in pobude. Eden izmed njih se je oglasil tudi na naši univerzi. Močno se je zanimal za naše pedagoške liste in knjige. Razumel je še dobro slovenski in si je zapisoval podatke, ki so se mu zdeli zanimivi. Dejal je, da si bo nekatere slovenske pedagoške knjige nabavil in jih odnesel s seboj domov. Univerza mu je dala tudi nekaj novejših disertacij. Obljubil je, da bo o slovenski pedagogiki napisal članek. vbn.

Pedagoški seminar na univerzi obravnava ta semester v izbranem krogu psihologijo testov. Seminar seveda nima namena, da člane usposobi za uspešno testiranje, temveč skuša najti odgovor na vprašanje: kaj je test, čemu nam služi, kaj z njim preizkusimo, kaj pomenijo ugotovitve itd. Skratka, člane seminarja zanima teorija testov in testiranja. vbn.

»**Slovenec**« je pred dobrim mesecem uvedel anketo z naslovom »Kaj mislite o meščanski šoli?« Doslej je že priobčil dober ducat dobljenih prispevkov. Vrsta menda še ni končana in se k tej anketi še povrnemo. vbn.

»**Prosvetna zveza**« v Ljubljani je imela v četrtek 27. oktobra svoj občni zbor. Predsednik univ. prof. dr. Fr. Lukman je v svojem poročilu omenjal tudi razne tečaje, ki se bodo vršili v prihodnji zimski sezoni. Med temi je posebne omembe vreden zlasti tečaj za voditelje in odbornike prosvetnih društev. Ko pa dobimo v Ljubljani osrednji prosvetni dom, se bo v njem ustanovila tudi posebna socialna šola. Tako vstaja pred nami načrtna organizacija vzgoje najširših ljudskih slojev. vbn.

Še o naslovu »**Zadružništvo in mladina**«. V zadnji številki »Slovenskega Učitelja« sem se dotaknil članka, ki je izšel v »Zadruharju« in ki želi, da se poučuj zadružništvo že v prvem razredu ljudske šole. Skoraj istočasno je še »Učiteljski Tovariš« od 29. septembra prinesel prav tak članek kakor je bil v

»Zadruharju«. V članku je med drugim rečeno, da »mladina še ni uzrla hvaležne in plemenite naloge, da bi se udeleževala v zadružnem pokretu«. »Ni to njena krivda. Zadružništvo je pokret svoje vrste. Je to kompleks gospodarskih, socialnih in kulturnih vprašanj, ki ga ni zlahka rešiti. Predaleč je mladini po svoji vsebini, premalo ognja očituje v svojih metodah. Krivda je na nas samih, ki mnogo premalo storimo, da bi sistematično vzgajali mlado generacijo za zadružno udeleževanje. Zopet pa moramo priznati, da ta vzgoja ni lahka, da smo večkrat sami v zadregi, kako naj se lotimo tega podjetja.« — Tako najdemo v članku v »Zadruharju« več nedoločnih trditev ter moramo misliti, da so nastale v raznih političnih prenosovah v Franciji in drugod, a so pri mladini neizvedljive. V članku omenjeni urednik C. H. Barbier razpravlja to vprašanje in ga smatra že za rešeno. Lahko seveda, ker nič ne ve, kaj se dá z malimi šolarčki napraviti, kakšna učna tvarina je preizkušena za kak razred. Govoriti je lahko in čitati v časopisih o samih lepo donečih kompleksih, a mladino kaj trajnega naučiti, je pa druga stvar. Naši pojmi o narodnem gospodarstvu se ne ujemajo vselej z onimi na mednarodni zadružni šoli v Nancyju in so drugače opredeljeni. Pri nas je zadružništvo usmerjeno kot samopomoč in proti velekapitalu, vsaka zadruža ima svoja pravila ter svoj upravni in nadzorni odbor. Pri nas so take zadruge, kjer je treba neko znanje trgovanja, neko znanje kalkulacije, strokovno knjigovodstvo, spretnost za sestavo bilance. Vse to zahteva dobro šolsko ureditev. O tem imamo prvo praktično razpravo »O računstvu za ravnovesje v gospodarstvu«, ki jo je podal F. Lužar v »Slovenskem Učitelju« 1921, str. 4 do 10. Kmetijskega gospodarskega gradiva pa obsegajo v obilici že »Predavanje učiteljev krškega in litijskega okraja v šol. l. 1908/09. Zbral in založil Ljud. Stiasny v Ljubljani 1909. Ker ljudje radi in nepremišljeno posnemajo kaj tujega, sem to pravočasno povedal, da ne bo kdo začel postavljati zadružništvo kar tako v učne načrte za najnižje razrede ljudskih šol. F. B.

Češkoslovaška je imela v minulem šolskem l. 2105 meščanskih šol z 12.087 razredi. Ljudskih šol je 15.552 s 46.400 razredi. Na meščanskih šolah uči 14.276 učiteljev in učiteljic, na ljudskih šolah pa 46.080 učiteljev in učiteljic; skupno je torej 60.356 učiteljev(ic). Nad polovico teh je na delu v vaseh in v mestih do 3000 prebivalcev. Na Češkem je 7979 ljudskih in meščanskih šol s 27.436 učitelji(icami), Moravsko - Šleskem 4240 ljudskih in meščanskih šol s 15.855 učitelji(icami), na Slovaškem je 4529 šol in 13.380 učnega osebja in v Podkarpatski Rusiji je 310 šol in 2027 učiteljev(ic). Zelo zanimivi so podatki iz Velike Prage, kjer je na 108 meščanskih šolah 722 učiteljev(ic) in na 209 ljudskih šolah 1305 učiteljev(ic); torej je samo v Pragi 217 šol in 2027 učiteljev(ic), kar je toliko, kakor v Podkarpatski Rusiji. Zanimivo bi bilo zvedeti, koliko so se te številke izpremenile, odkar je dobila Češko-Slovaška nove meje. A. L.

Šmarnice v šoli. Po naročilu šolskih oblasti so morale vse šole v šolskih sobah imeti šmarnice; učitelji in učiteljice so jih vsak dan imeli po razredih. V vsakem razredu mora biti tudi slika Brezmadežne. »Češčenje Matere božje je bistveni del zgodovine naše domovine« pravi ta šolski odlok. A. L.

Na praznik sv. Rešnjega Telesa je umrla v Brnu znana katoliška češka učiteljica **B o ž e n a D i n k o v a**, ravnateljica meščanske šole v pokoju, ki ga je uživala v samostanu ss. boromejk. Mnogim slovenskim učiteljicam je znana izza časov ožjega skupnega dela. V Čehih pa je znana ne le kot izvrstna učiteljica, nego tudi pedagoška pisateljica, vzgojiteljica mlajšega učiteljskega rodu in marljiva delavka v ženskih organizacijah, zlasti pa v dobroteljskih. Tudi slovenske katoliške učiteljice ji iskreno žele: Počivaj v miru, blaga duša!

A. L.

400 letni jubilej univerze. Na Portugalskem, v mestu Coimbra so nedavno praznovali štiristoletnico tamkajšnje univerze z velikimi slovesnostmi. Za-

hvalno službo božjo je opravil patriarh iz Lizabone. Slavnosti se je udeležil tudi državni prezident Carmona in znani katoliški ministrski predsednik Salazar, ki je bil prej sam profesor na tej univerzi. Na tej univerzi je predaval tudi največji jezuitski učenjak Francišek Suarez († 1616). A. L.

Tečaji za brezposelne moške. Da se zajezi umiranje, so oblasti v vseh večjih ameriških mestih ustanovile tečaje za brezposelne moške, kjer se ti učijo negovanja otrok. Tudi v Ameriki je velika umrljivost med novorojenci. F. L.

Institut za otroke, ki so pobegli z doma. Francoska vlada je meseca oktobra t. l. ustanovila institut za otroke, ki so ušli z doma. Ti mali klativitezi (petits vagabonds) so bili sedaj deležni tople ljubezni in razumevanja od strani ministra pravde in ministra za nacionalno vzgojo; obema ministroma se je priključil tudi minister za javno zdravje in higieno, kar je rodilo, da se je zanje ustanovil poseben dom, Institut pour les petits vagabonds. V številnih poročilih so ministri razglašali vzroke o pobežih otrok z doma. Francoska vlada se je zavzela za te ubežnike, za te brez cilja blodeče otroke in jih bo v tem institutu vzgajala v koristne ljudi in državljanje, nudeč jim vso potrebno oskrbo, pouk in izobrazbo. V »Dom« se bodo sprejemali le taki z doma ubegli otroci, ki niso pokvarjeni in kriminalni tipi, v biološkem oziru pa normalni.

To veliko, človekoljubno delo je našlo v francoski javnosti pristrčno odobravanje. E. D.

Šola za nomade. Vlada v Iraku, prej Perzija, je nedavno odredila ustanovitev potujočih šol za svoje nomadske prebivalce. Številna arabska beduinska plemena nimajo nobenega stalnega bivališča, temveč potujejo od leta do leta preko ogromnih pustinskih step, iskajoč predele, kjer bi rasla obilna trava za njihovo čredo in kjer bi bili preskrbljeni tudi z vodo.

Deca teh nomadskih plemen je bila popolnoma brez pouka in izobrazbe,

kajti pri neprestanem menjavanju krajev je bilo sploh težko misliti na kako vzgojo in izobrazbo. Zato se je vlada v Iraku odločila, da vsakemu potujočemu beduinskemu plemenu dá s seboj tudi učitelja, ki bo na državne stroške poučeval njihovo deco, potoval z njimi po pustinjah ter v taborišču učil otroke.

E. D.

Šolski spor glede otrok debeluharjev. Ta spor je seveda nastal v Londonu. Londonske šole so se namreč izrekle proti sprejemu nekega orjaškega, debelušnega otroka v osnovno šolo. Deček, ki se je prijavil za vpis v prvi razred, je star šest let in tehtal 240 funtov. Šolska oblast je sprejem tega orjaškega debeluhca odklonila z motivacijo, da bi njegova pojava v šoli otroke odvrčala od pazljivosti, kajti šolski otroci bi se na njegov rovaš smejali in zbijali šale ter se vobče zabavali. Ne glede na to, da bi morali za njega napraviti posebno šolsko klop, ker so druge šolske klopi za njega premajhne in preozke, bi ta debelušni orjak svojim součencem lahko povročil mnogo vsakovrstnih incidentov.

Ali je to stališče londonske šolske oblasti v psihološkem oziru pravilno?

E. D.

Otroške patronaže v Londonu. Ko so počitnice pri kraju in se začena v šoli redni pouk, tedaj nihče tako hudo ne občuti pomanjkanja prostosti kot šolski otrok. Po več ur mora mirno presedeti v šoli, a to mirno sedenje je tako protivno njegovi zdravi naravi, ki bi se rada sprostil. Zato razumemo veliko športno zanimanje današnje mladine, ki se izven šole izživlja v športnih tekmah in prireditvah, kjer pride njen gon po gibanju do polne veljave.

Če pa pomislimo, da v Londonu, v ogromnem mravljišču prebivalstva, šolski otroci nimajo često doma svetlih, zračnih prostorov in se morajo iz šole prišedši učiti v ozkih, zatohlih, temnih stanovanjih, da so često prepuščeni samim sebi in uhajajo na ulico, zato so v Londonu nastale številne otroške patronaže. V lepih, svetlih prostorih se zbirajo izven šole otroci, izdelujejo tam svoje šolske naloge, potem pa se lahko tam po mili volji naskačejo in pozaba-

vajo. Patronaže (zavetišča) so razdeljene v 50 in še več sekcij, ki so raztresene po raznih mestnih delih in predmestjih.

V lepih, svetlih in prostornih sobanah z modernimi ventilacijskimi (prezračevalnimi) pripravami se zbira šolska deca v zimskih popoldnevih. Pod nadzorstvom učiteljev in učiteljic izvrše najprej svoje domače naloge in se pripravijo za prihodnji šolski dan, nato pa slede proste zabave, kjer se otroci lahko razgibajo. V prostorih so moderne umivalnice; tam se otroci vsak čas lahko umijejo in počesejo, da pridejo lepo sveži na delo. Po končanem delu za šolo se brez sence strahu ali plašljivosti predajo svojim zabavam. V nekaj minutah so si otroci raznih ljudskih plasti med seboj zaupni in tovariški. Nadzorstvo stopi čisto v ozadje, da se otroci lahko zabavajo nemoteno in da se že zgodaj navadijo samostojnosti. Nadzorovalni učitelj(ica) se le tedaj prikaže iz svojega zaledja, kadar je nevarnost, da zabava prekorači meje dostojnosti. Vsakdo lahko počenja, kar ga veseli: eni se pogovarjajo o domu, o šoli in šolskem življenju, o svojcih in svojih načrtih za bodočnost, drugi se igrajo razne igre, telovadijo in prepevajo, skratka vsaka starost ima svoje posebno zabavišče v patronaži. Mlajši šolski otroci dobijo tam gugalne konje, avto-vozičke, imajo tam lutkovno gledališče in veliko založo igrač. Da se ustrezno otroškemu pohlepu po filmu, se predvajajo tudi različni podučni in vzgojni filmi. Na ta način obvarujejo otroke, da ne zahajajo na skrivnem h kinopredstavam za odrasle. Pa ne samo filmske predstave s kleno vzgojno in podučno vsebino se predvajajo v teh patronažah, tudi radio-predavanja lahko poslušajo otroci in imajo zato svoj poseben radio z radio-predavanji za mladino; otroci poslušajo razne lepe pravljice in povesti, poučne opise krajev in se seznanjajo z dogodki po svetu, s tujimi deželami in vošnjami po morju. Številne lepe slike in zemljevidi krasi dvorane. Učni pripomočki, knjige, igrače in mladinska knjižnica so otrokom v zavetišču na razpolago.

Blagodejno je delo teh otroških zavetišč in zato jih država in občine v izdatni meri podpirajo.

E. D.

